

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Родно засновано насиље у спорту
(мастер рад)

Ментор
Проф. др Миомира Костић

Студент
Душан Илић
Број индекса : М 012/20-УП

Ниш, 2021.

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
I СПОРТ И РОДНО ЗАСНОВАНО НАСИЉЕ	8
1. Историјски осврт на насиље у спорту и родно засновано насиље	8
2. Појам насиља у спорту и родно заснованог насиља	10
3. Врсте и облици насиља у спорту и родно заснованог насиља	13
4. Хуманистички потенцијал спорта.....	16
4.1. Женски спорт и дискриминација.....	18
4.2. Толеранција.....	24
II НОРМИРАЊЕ СПРЕЧАВАЊА РОДНО ЗАСНОВАНОГ НАСИЉА У СПОРТУ	26
1. Међународни документи у вези са родно заснованим насиљем у свету	26
2. Сузбијање и заштита од родно заснованог насиља у Србији.....	29
3. Мере превенције родно заснованог насиља.....	32
III ФАКТОРИ РОДНО ЗАСНОВАНОГ НАСИЉА	34
1. Фактори који могу допринети појави родно заснованог насиља.....	36
2. Улога медија у насиљу у спорту и родно заснованом насиљу.....	40
IV ИСТРАЖИВАЊЕ РОДНО ЗАСНОВАНОГ НАСИЉА У СРБИЈИ.....	51
1. Методологија и анкета	51
2. Анкетна питања	52
3. Резултати анкетања	56
4. Дискусија у вези са резултатима анкетања.....	59
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	60
ЛИТЕРАТУРА	63

УВОД

„Где влада љубав нема места жељи за моћи,
док тамо где превладава моћ, љубав нестаје,
(Carl Gustav Jung)¹

Од првобитних заједница у којима је владала природна једнакост и равноправност, током времена и развојем хомо сапиенса и његових потенцијала до настајања цивилизованог друштва са нужном поделом како рада тако и свега пратећег, створена је неједнакост и неравноправност. Исте шансе за све постале су утопија као и равноправност и једнакост, а хомо сапиенс је поставши хомо фабер постепено почео губити основно својство игре.

Различитост постаје конкретна реалност, један људски и друштвени процес који се остварује кроз људе, у пракси њиховог свакодневног живота, а отелотворена је у историјским процесима. Неједнакости у различитим околностима – између дечака и девојчица и између девојчица – и даље представљају препреку како за поједине девојке да остваре своје амбиције, тако и за земље у региону да ојачају своју отпорност у сусрет брзим демографским променама. Када њихове породице и заједнице негују девојке на начин који им омогућава да остваре свој потенцијал, и друштва око њих цветају.

Насиље је употреба силе са намером да се доминира над неким, или наметање свог става о нечему. Испољава се кроз понашања која укључују: физичку снагу, повреду, напад на живот и имовину лица уз вербалне и гестуалне радње, срушити или дисквалификовати нечију идеју или став, обухвата неактивност и тишину околине и праћено је презиром. Према савременој виоленсологији (од латинског *violentia*: насиље, и *logos*: наука) насиље се изражава као стихијско, неконтролисано примењивање силе које није дозвољено законом (Elias, 1972: 88–15). Насиље је најјача вербална комуникација, говорећи о заштити човекове средине, а при томе не водећи рачуна да је најјача и најпотребнија заштита човека од самог човека.

Насиље је само најоучљивија страна једне у основи дисциплиниране структуре чији основни чин је симболична или ритуална агресивност (Stojanoska, Anastasovski, Frichand, Damevska, 2016: 17). Насиље у примени физичке активности није ништа ново

---

¹ Karl Gustav Jung, швајцарски психијатар, оснивач аналитичке или комплексне психологије, у којој се разликују лично и колективно несвесно. Сматра се да је један од најоригиналнијих мислилаца 20. века.

– у делима које је оставио Елијас, стоји да је насиље тесно повезано са античким играма.

Многа такмичења су изливање или тренирање мржње. На таквим се такмичењима и такмичари и публика претварају у власт, постају актери активности која управља њима исто толико колико и они управљају властима. У спорту је постало уобичајено да се непријатељска и агресивна понашања називају насиљем, па се тако говори о насиљу гледалаца, насиљу на терену (насилнички поступци током игре, међусобни вербални или физички сукоби играча), насиљу родитеља и/или тренера над децом спортистима, насиљу над спортским судијама, насиљу над спортским новинарима итд. Треба имати у виду да сви субјекти насиља у једном тренутку могу бити актери, а у другом жртве насиља. Те улоге се мењају у зависности од контекста, ситуационих утицаја, фактора личности, дешавања на терену, као и тока сваког конкретног тренажног или такмичарског процеса.

Реч агресија произлази од латинског *aggredi* (потисак некоме). Према англо-америчкој терминологији агресији се приписују три значаја: агресија је јака акција, или поступак са намером да се влада и доминира, агресија је напад или освајање и агресија је непријатељско (штетно и деструктивно понашње). Полазећи од опште прихваћене психолошке дефиниције агресивности "као било ког облика понашања чији је циљ оштећење или повређивање другог живог бића које је мотивисано да такав третман избегне" (Baron, Richardson, 1994), под насиљем у спорту подразумевамо сваку реч или поступак спортисте, тренера, судије, родитеља, гледаоца или другог учесника у спорту који наноси повреду онима који су укључени у спортску активност. Агресија је свака реакција, вербална или физичка која је са намером да се уради штета другом (било да је то телесни или други вид повреде) без обзира да ли је то намерно урађено. Насиље је увек праћено агресијом, а у спорту се као у једном од доминантних фактора социјалних односа изазивају више видова агресије као нпр. пасивна, ранг агресија, почетна, анархична агресија, мисионерска агресија, малигна и бенигна агресија, итд. (Stojanoska et al. 2016: 17). Иако је концепт насиља јасан, начин на који се оно може манифестовати варира у зависности од културе. Поред тога, како човечанство еволуира, неопходно је преиспитати различите модалитете у којима се насиље манифестује са становишта етике, морала или закона. Ово омогућава да се учине видљивим аспекти свакодневног живота који резултирају насиљем и злостављањем, али који се обично не препознају као такви јер су део обичаја одређене културе (на

пример, ропство је било уобичајено и легално стотинама година до његовог укидања у 19. веку, прво у Европи, а затим и на америчком континенту).

Агресија и насиље су различити појмови, иако се често користе синонимно. Агресија је биолошка особина људског бића, природна због своје животињске суштине и која се користи као метод преживљавања. Насиље је производ културне еволуције, где се појединац обликује путем учења да се одстрани насилне навике кроз социјализацију а за асертивно понашање које уважава другог као равноправног иако различитог. Стога, да би се дошло до решења неопходне су културне и образовне промене. Последице насиља и утицај на здравље, како физичко тако и психолошко, су сложене за процену јер осцилирају између повећаног ризика од погоршања здравља до могућности окончања живота жртве.

Насиље је изолација жртве (Kymlicka, 2004: 3). Родно засновано насиље није приватна ствар и тиче се свих нас, па је потребно исту препознати и превентивно спречити. Насиље се тиче свих нас, и против њега се не треба борити окретањем главе. Како би унапредили равноправност у друштву, у којем су појединке и појединци, слободни од родних норми, ограничења, предрасуда и дискриминације. Са напред наведеног је неопходна иницијатива за равноправност, иновативност и друштвени ангажман који су покренула и дала иницијативу бројна удружења са жељом да се подстакну млади на активизам у пољу равноправности. Када су жене пре неколико деценија почеле да говоре о својим правима, звале су то борбом за женска права или феминизмом. Тада нису размишљале у терминима „људска права“, јер су, пре свега, покушавале да разумеју шта је то различито и специфично у женској егзистенцији и уопште у њеној природи.

Пун потенцијал родне равноправности се може постићи уколико постоји нулта толеранција родно заснованог насиља и кад особа живи животом ослобођеним од насиља. Последице родно заснованог насиља су далекосежне и погађају како особу која је непосредно преживела насиље, тако и породицу и ширу заједницу. У првом случају, циљ је оснажити особу да живот узме у своје руке, а затим јој помоћи да у томе издржи. Са друге стране, потребно је проширити свест о кршењу основних људских права, насиљу, негативним социо-економским нормама. Одговорност рада на сузбијању овог проблема је на свима нама. Родно насиље је оно насиље које је засновано на полним разликама, односно на предубеђењима односно ставу о поседовању моћи и контроле једног пола, односно рода, над другим. Оно је заступљено, па и нормализовано у патријархалним друштвима, јер се деца одгајају са другачијим вредносним обележјима

и начинима обраде емоција у зависности од тога да ли су мушког или женског пола. Не постоји свеобухватно развијање емоционалне писмености, већ су емоције родно обележене, и у складу са тим дозвољене или забрањене за обраду и испољавање. Тако имамо случај да се дечацима од малих ногу забрањује да осећају страх, тугу, беспомоћност, срамоту, кривицу и друге сличне емоције које су у таквом друштву означене као примарно женске. Када год мушко дете почне да испољава неке од ових емоција, добија повратну информацију да је таква емоција недозвољена и да ту емоцију замени бесом и агресијом, да нешто баца, или некога удари и слично.

Родно засновано насиље подразумева било који чин (или његово одсуство / негирање) који је добровољно и сврсисходно извршила једна особа с циљем наношења штете или патње другој особи, а чије се порекло или мотивација налази у делу да је нападнут део одређеног пола или пол. То ће рећи, агресија на особу одвија се једноставном чињеницом да оно има одређене гениталије. У већини случајева ову врсту насиља мушкарци чине према женама, а потичу из родне улоге које су жене традиционално стављале у инфериорност и потчињавање мушкарцима.

Циљ родно заснованог насиља је успостављање и задржавање контроле над партнерком или партнером. Последице насиља су озбиљан друштвени проблем, јер ремете и нарушавају све сфере живота. Родне улоге су различите идеје, очекивања и норме у вези са ставовима, изгледом, понашањем које поједино друштво или култура прописује и захтева од особа женског или мушког пола. Оне се намећу и уче кроз одрастање и то од родитеља, групе вршњака/иња, школски систем, медије, законе тржишта, религију, уметност. Основно правило доминантног родног система јесте да особе једног пола не смеју да се облаче, изгледају и понашају као особе „супротног пола”. Кршење овог правила често служи као „оправдање” за насиље усмерено против особа које се својим представљањем или деловањем не уклапају у женске или мушке улоге.

Родно засновано насиље остварено кроз дискриминацију, генерализује се често у два поједностављена правца. Један означен као оспораватељски и ком је главни недостатак који наводи мултикултурализам његов гетоизирајући карактер, јер наводно у свом крајњем резултату за последицу има гетоизирање мањине и њено онеспособљавање за интеграцију у глобалну заједницу. Док присталице мултикултурализма управо то наводе као главни разлог дискриминације, јер захтев за интеграцију у ширу заједницу доживљавају не само као културни империјализам и монопол, већ и као угрожавање властитих политичких права и слобода. Исказана напетост, својствена је свакој

мултикултурној заједници, била она демократска или не. Разлика је само у томе што се у демократским друштвима, и либералним политичким моделима, не оспорава право мањинских заједница на исказивање властите разлике као фрустрирајуће чињенице од које се полази у процедури њене фиксације као политичке напетости која треба да буде уважена као право на властити идентитет и једнакоправну валоризацију у пољу политичког одлучивања. Остале мањинске групе, полне, сексуалне, културне, здравствене и сл. део су мањинске мапе сваког друштва, било оно мултикултурно или не, те стога не припадају ономе што би се у оваквој одређености могло дефинисати као мултикултурно друштво. „Маргинализација жена, хомосексуалаца, лезбејки, хендикепираних, пресеца етничке и националне границе – она је својствена већинским културама у истој мери као и националним мањинама и етничким групама – и против ње се морамо борити на свим овим местима.” (Kymlicka, 2004: 33).

У књизи *Насиље и спорт* (Вејновић, 2014), наводи се да је у спорту некад најважнија институција била образовање, а данас је за спорт најважнија победа као највећи идеал. Та чињеница објашњава зашто спорт и такмичења све више постају терен на коме се дешавају насилничка понашања и испољавање агресије. Овом проблему треба прићи из различитих углова, с обзиром на начин испољавања, субјекте и објекте, зависно од тога да ли су извршиоци играчи, судије, тренери, публика, као и то да ли се насиље одиграва на терену или ван њега. Постојање религијских разлика није ексклузивни феномен мултикултурализма, али је свакако његов важан део. И компактне националне и монокултурне заједнице, нису увек поштеђене религијских особености нарочито оних које се тичу конфесионалне припадности. Стога, потреба уважавања и толеранције религијских различитости, није и не може бити ексклузивитет мултикултурног друштва, иако јесте и треба да буде његова примарна особеност. У једној сложеној заједници каква је Србија данас, која јесте мултикултурна, мултирелигијска и мултиетничка, као и мултиконфесионална, са свим обележјима друштва оскудице, транзицијског и полупериферног карактера, са изразитим дефицитима модерности, цивилности и демократичности – тешко је извести појмовно- дефиницијску доследност, особито када су модели мултикултурализма и у свом изворном окружењу остали недовршени. Поред исказане теоријско-методолошке потешкоће, која није од маргиналног значаја, још тежом нам се чини егзистенцијална равнана ове проблематике, која је с обзиром на затечене околности добила додатну политичку тежину, што у приличној мери обесмишљава сваки напор рационалног и појмовног промишљања теме, као и њен нужни практични израз. Стога је неопходно фокусирати се на

теоријској равни феномена толеранције ситуираног у контекст религијских разлика које своје нужно утемељење налазе у друштву мултикултурног карактера, са свим финесима егзистенцијалног оквира Србије као провизорне заједнице која још увек није дефинисала своја најважнија државна, национална, демократска и културна питања. Овде није реч само о антиномијама толеранције по себи, и њеним противречјима, већ о антиномичности друштва као таквог, које двоструко појачава напетост и неразумевање другог и другачијег као могућег избора за егзистенцијални доживљај заједнице. Политичко поље у Србији данас, јесте поље концентрисане политичке моћи (Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, 2015: 1). Та чињеница доминантно одређује контекст овог рада. Изразито нетолерантна за оно што долази из сфере цивилних иницијатива, и што може на било који начин да угрози позицију монопола на ресурсе старог режима, политичка класа у Србији доживљава као спорно, неспремна на елементарну демократску комуникацију и дијалог проглашавајући је неважним. У тој и таквој неосетљивости на различитост и право на пуну афирмацију другости, српска политичка и друштвена стварност остаје затворена на унутрашње покушаје исказивања потребе и афирмације другачијих идентитета. Оптерећена често неумереним и несувислим притисцима споља, на механичку судбину подражавања западних модела, она је додатно онеспособљена за један мирнији однос према исказаним разликама, потреби признања нових облика мањинских идентитета. Формирани национални, етнички па чак и религијско-конфесионални идентитети, без обзира на понекад пренаглашену димензију политичког инжењерства у свом настајању, били би мање фрустрациони феномен на ионако мале демократске капацитете Србије, да се иза њих и испред њих у први план не стављају интереси који са новонасталом идентитетском мрежом немају никаквих додирних тачака осим потребе да се у манипулативне сврхе, искористе као покриће за себичност, бахатост и незајажљивост лидерских и олигархијских структура. У таквим околностима све је извргнуто у своју супротност, и ништа није онако како би заправо требало да буде.

У свом делу: „Увод у теорију политике,, Д. Симеуновић пише: „Слобода и љубав су две најлепше речи на свету, с тим што човек цео живот стреми слободи а љубави се нада. Оно што везује љубав и слободу јесте да их је тешко препознати а још теже задржати” (Симеуновић, 2009: 168). Сваки људски однос у коме је нарушена равнотежа моћи је потенцијално однос у коме се може испољити насиље и то од стране моћнијег појединца или групе према ономе ко не поседује моћ. Насиље се јавља на различитим нивоима, почев од глобалног друштвеног, преко институционалног до свакодневног

живота у оквиру примарних група. На овом последњем нивоу, свакодневне интеракције, насиље се може јавити у свим подручјима људског деловања. У партнерским односима, односима родитељ-дете, наставник-ученик, лекар-болесник, послодавац-радник, тренер-спортиста, гледаоци-спортисти. Да ли ће се у неком односу испољити насиље зависи од много фактора, али је важно схватити да онај ко има моћ, има и избор да ли ће употребити насиље. Одговорност за насиље је увек на страни моћнијег.

Мастер рад "*Родно засновано насиље у спорту*" састоји се од четири целине, односно дела, као и Увода, Закључних разматрања и Литературе.

Први део "Спорт и родно засновано насиље" посвећен је основним појмовима (насиљу у спорту и родно заснованом насиљу) самог рада као и историјским освртом на њих. У том делу рада побројани су облици наведених појмова, као и хуманистички потенцијал спорта.

Други део рада "Нормирање спречавања родно заснованог насиља у спорту" прати документа која представљају основ за борбу против родно заснованог насиља. У овом делу сагледани су најважнији акти који се тичу ове теме, како у свету тако и у Републици Србији.

У трећем делу рада, "Фактори родно заснованог насиља" аутор је указао на факторе који могу допринети појави родно заснованог насиља. Такође је у овом делу представио незаменљиву улогу мас-медија у подизању свести као и њихову могућност да допру до великог броја људи и да им пренесу поруку.

У четвртом делу рада, "Истраживање родно заснованог насиља" аутор је споровео истраживање путем анкете како би извео закључке који се тичу теме мастер рада, као и у циљу свеобухватнијег упознавања са стањем у нашој непосредној околини.

Након анализе анкетних резултата следе: Закључна разматрања, Литература и додаци.

I СПОРТ И РОДНО ЗАСНОВАНО НАСИЉЕ

1. Историјски осврт на насиље у спорту и родно засновано насиље

У првим људским заједницама се веровало да је жена божанско, а не људско биће, обдарена најважнијом моћи на свету – рађањем. Сматрало се да је рађање детета женина привилегија, па су зато жене биле високо цењене и поштоване. Но, након што је откривено начело размножавања, односно улога мушкарца у зачећу детета, започела је доминација мушкараца, тада жене губе сваку друштвену улогу осим биолошке улоге мајке и једине особе која је способна за рађање деце (Huseinspahić, 2011: 201). Период палеолита трајао је више милиона година, а историјска друштва свега десетак хиљада година. На откривеним остацима палеолитске жене нема трагова насиља. У првој неолитској револуцији (почетак обраде земље, израда посуђа од глине, предење, ткање) жене су се уздигле. О њиховој цењеној улози говоре бројне фигурине *Богине мајке*. У периоду између 6000–3000. године пре нове ере, становништво се увећавало, алатке су усавршене, човек користи снагу природе и животиња, обрађује метал. Мале заједнице, замењују веће. Стварају се градови. Подела рада доприноси раслојавању и стварању етатистичког друштва, базираног на ропству и деградацији жена. Пошто је заједница везана за одређено место, кад се земља испости, креће се у освајање туђе територије. Средњи неолит је нарушио равнотежу између човека и природе и мушкарца и жене.

Припитомивши животиње, људи су спознали улогу мушкарца у продужењу врсте. Плуг, мушка алатка, којом је омогућавана плодност земље, дао је додатну моћ мушкарцу. Тако је „Богини мајци“ најпре придодат син па муж, брат, љубавник, да би их заменио Небески отац-творца свега. Многи извори указују на различите облике сексуалног угњетавања жена у раним друштвима. Овде спада и располагање мужа сексуалношћу жена, не само за властиту употребу, већ и за туђу. У неким ловачким друштвима, мушкарци међусобно мењају своје жене или их уступају из „гостопримства“ неком туђину. То се може наћи код аустралијских прастановника или код Ескимана. При том, жена игра пасивну улогу. Њоме се располаже. Други облици угњетавања су силовања, која се могу чешће наћи, полигамија мушкараца, као и једнострано кажњавање жена због браколомства.

Прелазак са матријархата на патријархат, односно радикална промена положаја жена у праисторији, представља само увертиру и почетак вишемиленијумског угњетавања и маргинализовања жена. Жена ће имати две улоге: улогу супруге, која подразумева повиновање вољи свог господара, вољи свог супруга и улогу мајке, као о једној, не тако

битној карики у ланцу репродукције (посматрано кроз призму тадашњег друштва) и васпитавању и старању о деци.

Родне улоге су различите идеје, очекивања и норме у вези са ставовима, изгледом, понашањем које поједино друштво или култура прописује и захтева од особа женског или мушког пола. Оне се намећу и уче кроз одрастање и то од родитеља, групе вршњака/иња, религију, идеологију, школски систем, медије, законе тржишта, уметност.

Основно правило доминантног родног система јесте да особе једног пола не смеју да се облаче, изгледају и понашају као особе „супротног пола”. Кршење овог правила често служи као „оправдање” за насиље усмерено против особа које се својим представљањем или деловањем не уклапају у женске или мушке „кутије”. Видљиви облици структуралног насиља родног система су сексизам и мизогинија. Сексизам је систем и пракса друштвене дискриминације особе на основу пола. Жене се дефинишу у односу на њихову сексуалну доступност и привлачност мушкарцима. Мизогинија је термин којим се означава безразложно, али институционално подржано непријатељство и мржња према женама. У социологији и антропологији, патријархат се неко вријеме користио као специфичан појам за друштвени систем у којем отац или старији мушкарац има апсолутну власт над породицом, а један или више мушкараца имају власт и моћ над читавом заједницом. Употребљавали су га мислиоци и научници у 19. веку, настојећи применити Дарвинов модел биолошке еволуције и на друштво, те формирати линеарну теорију развоја људске културе. Предлагали су теорију (данас напуштену) по којој се организација људског друштва развијала кроз ступњеве – први је био стадијум анималистичког сексуалног промискуитета, након којег је успостављен матријархат, а потом патријархат.

У новије време научници се слажу да, иако се моћ у друштву често преференцијално додељивала мушком или женском роду, ни матријархат ни патријархат (схваћени у оваквом ужем смислу) нису културно универзални, тј. не може се поуздано тврдити да представљају стадијуме развоја свих друштава која су постојала у историји цивилизације.

Докази указују на то да су у најмалађем добу, дакле око 7000 година пр.н.е., на подручју данашње Европе и мале Азије живеле веома развијене културе, које су неговале пољопривреду. У то доба жене су играле важну улогу – економски као раднице, духовно као свештенице, те је њихова друштвена улога била наглашена. Родбинске везе су се ослањале на матријархат, дакле кћерке су наслеђивале своје мајке.

Мушкарци су имали једнако важне улоге као трговци и занатлије, и како се чини у то доба није било ратова. Важни центри ове ране културе били су на Балкану, подручје данашње Турске и пред-Асирске културе на подручју данашњег Ирана.

У политиолошком и правном смислу, патријархат се може посматрати као уговор који у себи садржи механизам који је остатак старог света очинског права, које је претходило новом грађанском свету утемељеном на уговору. Статус, који је својствен за патријархат, карактерише се наслеђем, што значи да људи већ рођењем добијају одређени друштвени положај, и то на темељу основа као што су пол, боја коже, касније животно доба и др. Кроз уговор, који је део грађанског друштва, статус поприма значење постигнутог положаја, што се сматра одликом новог грађанског друштва. Потребно је изборити се, а то значи имати непризнато право, које се осваја кроз институције система.

2. Појам насиља у спорту и родно заснованог насиља

Спорт је место где са једне стране, актери (спортисти и руководиоци) са својим знањем, умешношћу и вештинама знају да створе позитивна емоционална искуства, а са друге стране, тај спорт им омогућује да људи забораве бар на трен на своје егзистенционалне и социјалне проблеме. Данас, спорт све више и више иде у правцу непријатељства, противник се не доживљава као конкурент, већ као непријатељ који се мора уништити.

У коришћењу термина агресивности и насиља у спорту влада прилична конфузија, јер се они најчешће употребљавају као синоними, а додатну збрку ствара и неразликовање агресивног и асертивног понашања. Асертивно понашање у спорту подразумева чврсту, одлучну, снажну игру у којој играчи користе легална средства да би дошли до циља. Због тога је асертивност несумњиво суштинска компонента спортског успеха остварена кроз „фер плеј“. Агресивност у спорту је понашање изван правила спорта које је намерно усмерено на повређивање или оштећење других учесника, без обзира да ли је у основи таквог понашања жеља да се постигне неки крајњи циљ (инструментална или "добра агресивност"), или да се изазове бол и повреда друге особе (непријатељска или "лоша" агресивност).

Ако узмемо у обзир главне одлике асертивности, инструменталне и непријатељске агресивности и насиља у спорту, онда их можемо сврстати на један континуум (са неизбежним узајамним преклапањима) који започиње са асертивношћу, а завршава се

са насиљем: Асертивно понашање – инструментална агресивност – непријатељска агресивност – спортско насиље.

Имајући у виду Хегелову тврдњу да је основ сваког насиља жудња и жеља “за поседовањем објеката“, јасан је значај економске односно материјалне условљености за појаву насиља. Наиме, многи појединци нису у стању да на позитивно-правно и морално прихватљив начин остваре своје аспирације према материјалном, већ се, неретко користе насиљем као средством за испуњење својих жеља и потреба. „Потребе су психофизиолошка физичка стања која су наследна и са њима се рађамо“ (Ђорђевић, 2002: 2017). Незадовољене потребе чине личност нестабилном и несигурном што има велики утицај на развој насилничког понашања. Тај утицај је најочљивији када се створи тзв. тип „насилничког карактера“, будући да карактер није наследан, већ се развија током живота и зависи од задовољених, односно незадовољених потреба.

Говорити о родно заснованом насиљу значи препознати повезаност између насиља у адолесцентним партнерским односима, насиља у партнерским односима, сексуалног насиља и насиља према хомосексуалним особама и физичког насиља, и уочити и да се та веза заснива на дубоко укоревљеним стереотипима и очекивањима од родних улога. Насиље над женама и девојкама није изолован чин који је починио неки одређени мушкарац, зато треба утврдити повезаност тог чина, чина насиља, са системским толерисањем одређених видова насиља и употребом насиља како би се остварила друштвена очекивања у вези са родним улогама. Људи се не рађају као мушко или женско, већ уче да буду дечаци и девојчице који ће одрастати и постати мушкарци и жене. Они уче која су за њих прихватљива понашања и ставови, улоге и активности, те како да се односе једни према другима. То научено понашање је оно што чини родни идентитет и условљава родне улоге.

Родна равноправност подразумева равноправну видљивост, оснаженост и учешће оба пола у свим сферама јавног и приватног живота. Родна равноправност је супротна родној неравноправности, а не родним разликама и њен циљ је да промовише пуно учешће жена и мушкараца у друштву. Родно засновано насиље је било који облик насиља који се спроводи над особом само због припадности одређеном полу, употребом физичке или психичке силе, укључујући силовање, физичко насиље, сексуално узнемиравање, инцест и педофилију У покушају дефинисања појма толеранције, особито у контексту мултикултурног друштва, неопходно је указати на теоријско схватање толеранције која се види као однос моћи, указујући на њен репресивни карактер (Маркузе, 1984: 218-219). Тако посматрана толеранција

представља позицију моћи која има сталну могућност да бира између могућности трпљења и могућности насилног сузбијања. Онај који толерише јесте моћан зато што бира између могућности трпљења и сузбијања. А само моћ има својство да ради по властитом избору.

Јер „немоћне се не толерише, њих се игнорише или малтретира.” (Прпић, 1984: 8). Претпостављен као однос моћи и немоћи, проблем толеранције исказује висок степен своје противречности. Доживљавана као позитивна чињеница међусобног уважавања и суздржавања у подношењу и признавању права на различитост, у оваквом типу схватања, изврће се у своју супротност указујући да толеранција није могућа у уобичајеном значењу тог појма. Историјска евиденција нам показује да је у пракси толеранција најчешће практикована као однос моћи. Већина је преко својих политичких институција наметала мањини, властити образац као њихов избор, приказујући то као гестове сопствене великодушности и трпељивости. Истина је лежала у чињеници да је неко био толерисан као припадник мањине, тако што му је дата могућност да постане део већине. Бројни су примери друштава која су толеранцију према мањинским заједницама (а која су се буквално садржавала у могућности физичког опстанка) доживљавала као израз високог степена културе и цивилизованости. И као доказ властите демократичности, а почесто слабости и болећивости. Модерна јесте представљала, нивелишући фактор националног диференцирања, али је он увек ишао на штету мањинских идентитета (Маркузе, 1984: 86). А толеранција схватана као властита великодушност, имала је доминантно одређење моћи, и репресивности. Она је по Маркузеу таква била, и када су у питању човек и природа, као и у политичком пољу испуњеном идејним и идеолошким садржајима. „Осим тога пребацићу жариште наше расправе на друго место: више се нећемо бавити искључиво, ни превентивно, толеранцијом у односу на радикалне екстреме, мањине, субверзивне елементе итд. – већ толеранцијом у односу на већину, у односу на службено и јавно мишљење, у односу на етаблиране чуваре слободе. У том случају расправа се може односити само на демократско друштво, у којем људи, као појединци и као чланови политичких и других ораганизација, суделују у креирању, провођењу и мењању политике. У ауторитарном систему народ не толерише – већ подноси етаблитарну политику.

3. Врсте и облици насиља у спорту и родно заснованог насиља

Насиље је употреба физичке силе или моћи против себе или против других, тако да овај чин узрокује физичку штету, психолошку штету или лишавање слободе. То значи да је насиље употреба физичке агресије за повређивање некога, али и употреба моћи, нешто апстрактније, да изазове штету или значајно ограниче опције које се постављају особи. Кључни елементи су постојање стратегије и низ акција које имају последицу да је неко повређен и да је једна од главних намера иза овог понашања да изазове штету или покушај нарушавања физичког или психолошког интегритета некога. То значи да су намере на повређивање неког од суштинског фактора, тако да можемо говорити о врстама насиља. Из горе наведеног то је јасно, концепт насиља је нешто веома отворено. Због тога можемо разговарати и о типу насиља и како их идентификовати.

Не постоји јединствени критеријум за класификацију врста насиља. Најчешће се заснивају на два фактора: начину на који се врши насиље и субјекту или субјектима који га користе. Ова два фактора су структура класификације типова насиља. Врсте насиља према врсти агресије сагледано као врста насиља према онима који наносе агресију, независно од свега осталог су следеће:

1. Насиље са самоповређивањем. Ово је једна од најстигматизованих врста насиља које постоје, јер у њима је то особа која себи штети, особа може направити резове на рукама или ногама, може се јавно понижавати, може више пута ударати главу против тврдих површина итд. Уобичајено је да људи који врше овакав вид насиља пролазе кроз веома стресне ситуације, имају поремећај личности или обоје. Такође је могуће да самоповређивање насиљем заврши самоубиством, односно, да је то једна од симптома когнитивне и емоционалне динамике која доводи до самоубиства. Повреде које је неко раније нанио, сами по себи нису узрок за које се одлучује да преузме свој живот. Вечна дебата је у томе што постоји пуно сумњивих ствари о концепту самоповређивања насиљем, јер стављање читавог нагласка насиља на појединца можда није најважније ако је њихово понашање последица насиља које други врше против њега. Због тога, када говоримо о самоповређеном насиљу, морамо имати на уму да иза њега могу бити и други агенси које не знамо и то је узрок оваквог насиља.

2. Међуљудско насиље. Ово је врста насиља у коме једна особа нападне другу. У овој категорији можемо наћи породично насиље, насиље, специфичне случајеве пљачке насиљем итд. Иако у интерперсоналном насиљу је узрок појединац (или мала група),

могуће је да ова врста агресије има део свог објашњења у друштвеним феноменима. На пример, употреба дроге или сиромаштво су фактори који су блиско повезани са сукобима.

3. Колективно насиље. За разлику од онога што се дешава у врстама насиља које смо видели, у овоме агресија је колективне природе, групе или заједнице у односу на другу групу. Мотивације колективног насиља су обично политичке, економске или идеолошко-религиозне. То је једна од најнешкодљивијих врста насиља, јер се његови негативни ефекти могу осећати у многим аспектима живота и како то укључује многе људе, лако се дегенерише да доведе до рањених и понекад мртвих. На пример, исто насиље које узрокује да неке мањине гледа са презиром велики број становништва, често доприноси појављивању физичке агресије, па чак и убиства. Ситуације које фаворизују појаву колективног насиља су политички, правни и друштвени феномени, као што су присутност религиозног фундаментализма, систематска дискриминација мањина, демократски дефицит државе, монопол одређених вредносних ресурса од стране релативно малих група људи, или велике друштвене и економске неједнакости.

Такође је могуће разликовати врсте насиља према начину на који се намерава да се нанесе штета, односно посматрајући природу и садржај агресије. У оквиру ове категорије постоје следеће класе:

4. Физичко насиље. Најтипичнија је, видљива и лако се може идентификовати. У њему, неко или нешто наноси штету другој особи, стварајући нечији бол и патњу. Понекад то може довести до смрти. Физичко насиље, поред тога, обично оставља трагове да квалификовано медицинско особље може идентификовати: огреботине, ране, модрице итд.

5. Вербално насиље. Вербално насиље је оно у коме је намера да се повреди друга особа преко поруке или говора тзв. клевета (у старом Риму се звала фама и често доводила до самоубиства владоца Цезара-Владара). Може садржати увреде или табу речи, јер није неопходно користити такву врсту језичких конструкта за производњу психолошких последица. Поред стварања анксиозности, ова врста насиља може оштетити самопоштовање људи и њихов јавни имиџ.

6. Сексуално насиље. У сексуалном насиљу постоје понашања и врсте физичког контакта који негирају некога кроз апел на своје сексуалне димензије. Када се манифестује кроз кршења, прати га физичко насиље, иако треба напоменути да у њима сексуална компонента није једноставан додатак, већ усваја облик насиља који се састоји од покушаја да се неко психолошки оштети.

7. Економско насиље. То је врста насиља у којој је оштећена способност једног или више људи да користе новац који зарађују. Крађа и злоупотреба банковних рачуна спадају у ову категорију, као и варање како би се инвестиције које се користе претвориле у превару.

8. Нехатно насиље. Нехатна је врста насиља која се појављује подразумевано, јер у њему агресија се састоји у томе што се не врши акција на коју је обавезан и да при томе гарантује минималну добробит лица. На пример, лекар који одбије да третира некога повређеног личним сукобом са овим је немар.

9. Верско насиље. У ову категорију долази употреба моћи да оштети људе манипулисањем низом веровања и обећања у духовном плану. Веома је уобичајено видети како секте користе ову врсту агресије да би и даље владали људима-манипулисали као са оруђем а који остављају новац, време и труд у одржавање манипулативне установе.

10. Културно насиље. Код оваквог насиља, агресије су део референтне културе, и они су повезани са знацима културног идентитета одређене културе. На пример, нормализација кршења у оружаним сукобима или аблација женских гениталија су примери културног насиља. Наведеним се грубо крше канони, кодекси и вредности нападнуте културе.

11. Cyberbullying. У cyberbullying-у интернет и друштвене мреже се често користе за објављивање информација о особи или групи људи са жељом да се подсмехује или понижава. То је једна од врста насиља чији је обим тешко одредити, јер је број људи који су потенцијално способни да виде овакав тип стигматизујућег садржаја веома висок. Насиље је на један или други начин део нашег живота. Чак и хиљадама година, пре него што су постојале цивилизације и писања, догодили су се насилни догађаји између наших предака који су оставили археолошки запис о агресији.

Данас је обим насиља који потреса нашу планету и даље огроман и, у већој или мањој мери, користе онај мањи број привилегованих људи са више средстава да би живели и даље од сиромаштва и маргиналности најчешће већине. Управо зато што су се различите врсте насиља манифестовале на један или други начин у зависности од историјског тренутка и места, свака култура искористила је начин тумачења и реаговања на њега. Познавање начина препознавања различитих врста насиља један је од кључева за борбу против ове појаве.

Дефиниција родно заснованог насиља према УН је врста насиља која обухвата сваку радњу која може неком нанети физичку, вербалну, сексуалну или психолошку штету

због његовог пола. Донете су две врло важне резолуције УН-а које су повезане са рођењем појма: то су резолуције 34/180, 1979. и 48/104, 1994. године. Обе су повезане са препознавањем и одбраном жена у законском оквиру и послужиле су као контекст за конципирање родног насиља на конкретнији начин. Године 2000-те почели су да говоре о родном насиљу, што је подразумевало проширивање појма и избегавало се да се то односи искључиво на женски пол.

Најзаступљеније је симболичко насиље (Бернардез, 2001), оно које користи стереотипе, симболе, поруке, вредности, иконе или знакове на друштвеном нивоу да би примаоцу усадило разлику у моћи или смањење самопоштовања припадношћу одређеној друштвеној групи. Пресуде које осуђују дела родног насиља доживеле су процват у Шпанији од 2012. године. На то указују подаци добијени од Опсерваторије за насиље у породици и роду.

4. Хуманистички потенцијал спорта

Здрав однос заснива се на обостраном поштовању и ослобођен је физичке и емотивне манипулације, контроле или злоупотребе. Важно је знати шта поштујете у романтичним везама и како да покажете асертивност у тим везама (а не агресивност или доминацију), као и да знате како да слушате друге. Све што се дешава у вези, било да је реч о томе шта ћете радити на састанку или на коју врсту физичких односа ћете пристати, треба да буде резултат разговора, поштовања и пристанка. Здрави односи подразумевају уважавање и поштовање индивидуалности сваке особе. Такви односи засновани су на равноправности, а не на моћи и контроли. То подразумева отворену и искрену комуникацију, свака страна може да каже шта јој не прија и шта јој је потребно, водећи рачуна да не угрожава другу страну у комуникацији. Ако нам нешто не прија у односима са другом или другарицом имамо право да изразимо неслагање, без свађе и викања. Можемо и да напустимо место где се то одвија. У квалитетним односима уважавамо идеје, мишљења и ставове друге особе и подстичемо другу особу како би дала најбоље од себе. Здрави односи подразумевају да особа уме да каже „не”, мени то не прија, немој то да радиш, а друга особа којој је упућено „не” то престане да ради, јер разуме да тој особи то не прија. Једна или обе особе, ако им нешто не прија, могу и да напусте место где се догађај одвија. У односима са другима поштујемо личност и границе друге особе и не наносимо јој ни емоционалну ни физичку бол. Ту је јако важно да развијамо једну вештину, а то је вештина децентрације. Сагледавање

проблема са позиције другог, ближњег омогућава асертивно понашање које увек иде ка разумевању. Она је важан предуслов разумевања проблема. Свако од нас ствари посматра из сопственог угла. Међутим, то чине и други људи, а оно што се из личних углова види, често није у сагласности са туђим/другим. Децентрирати се значи уложити напор да се ствари сагледају из другог угла, „туђег угла”, јер ћемо тада лакше разумети туђе поступке, сагледавање различитих перспектива ће нам помоћи да боље разумемо суштину поступака других особа. Са напред наведеног користимо делиберацију као методу која представља покушај да се истраживања јавног мњења и расправе у којима суделују грађани користе на нов и конструктиван начин, посебно у светлу доношења како политичких тако и социјалних одлука око којих су грађани и они који одлуке доносе подељени. У процес делиберације укључује се узорак грађана који уједно имају могућност да током расправе добију стручне информације о теми о којој се расправља, али и да чују ставове свих учесника.

Стереотипи и предрасуде су ставови који нису тачни, заснивају се на непровереним, старим, нетачним представама о некоме или нечему и преносе се са генерација на генерацију. Тешко их је променити, али вреди и ваља покушати. Морамо их само постати свесни. и наставити да размишљамо о томе. Једном кад схватимо да је оно по чему се дечак и девојчица (мушкарац и жена) разликују само пол и полне карактеристике, а да су у свему другоме једнаки, тада лако увиђамо стереотипе и бирамо исправне ставове. Кад имамо исправне ставове, онда се и исправно понашамо. Дакле, нећемо онда осудити девојчицу која је обукла кратку сукњу, а била нападнута него ћемо увидети да се ради о насиљу. Уколико прихватимо стереотипна мишљења онда се тако и понашамо. Дакле, некоме ћемо учинити неправду, изоловаћемо особу, само зато што је другачија у нечему, само зато што је мушко или женско, а дискриминација је у нашој земљи законом забрањена. Дакле, свако онда сноси последице свог дискриминаторног понашања. Исправан став је правичан став – никоме не наноси штету (бол, повреду и сл.).

Захтев да су „женска права људска права“ (Мршевић, 2011) је повратак основној идеји људских права, али не прилагођавањем старим, непотпуним терминима него мењањем и обogaћивањем појма и домена људских права . Није заборављено да је Олимп де Гуж написала 1791. године Декларацију о правима жена. Преписала је у ствари устав тако што је свуда где пише човек (мушкарац), написала – жена. Добила је за своје време апсурдни, потпуно непримењив текст, који је послужио да се тиме укаже на иронију декларисања и прокламовања права и слобода тобоже за све људе а, у

ствари, само за мушкарце, уз прећуткивање фактичког ропства у коме се налазе жене. Жене ни данас нису задовољне начином на који општи термини људских права регулишу или прећуткују проблематику специфичног кршења женских људских права. Систематске злоупотребе људских права према женама су сталне и свуда распрострањене да се сматрају делом „природног“ стања ствари.

4.1. Женски спорт и дискриминација

Одавно је константовано да је врхунски спорт заправо опасан по здравље (Кезуновић, 2020). Ако би сва средства, интерес и напоре везане за спорт усмерили само ка врхунском спорту и малобројној елити, која је у стању да постиже врхунске резултате, то би значило да нисмо схватили значај и корист спорта. Он није у томе што ће неколико вештачки набилдованих и које чиме накљуканих типова „пробијати“ за коју десетину секунде неки светски рекорд, већ у масовном и рекреативном и такмичарском бављењу спортским активностима што више људи свих узраста. Наравно, без дискриминације полова. Победнице у женској конкуренцији често добијају мање награде, јер спонзори мање дају на женски спорт. Није реткост да добијају награде у природи, нпр. комплет шминке или веш машину. Мушкарци, међутим, по правилу добијају чек на високе износе, а ако је у питању ствар, може да буде неки врло скупи аутомобил. Основни проблем је недостатак материјалних средстава, што доводи до слабе клупске организације и нестручног рада у њима.

Даме имају жеље, љубави и мотива да се баве спортом. Највише једна петина клубова у женској кошарци организована је на професионални начин. Остале тренирају три до четири пута недељно, довољно за одржавање здравља и кондиције рекреативца.

Избор тренера најчешће није последица жеље, већ нужде, проистекле из сиромаштва, тако да се не ангажују најбољи стручњаци, већ они који би требало тек да уче. Разлози зашто је женски спорт занемарен, кажу тренери, је мање новца, опште несређено стање у друштву, одлазак тренера и играчица у иностранство, недостатак међународних успеха, незаинтересованост медија и спонзора. Боди билдинг се сматра мушким спортом. Сада има и доста жена које се тиме баве. Једна од боди билдерки сматра да је то спорт који више одговара женама но мушкарцима, јер наводно брже даје резултате и жене брже могу да преобликују своје тело, виткије су, боље грађене. Многе глумице, тв водитељке, манекенке узимају часове боди билдинга у фитнес клубовима.

Жене тренери су боље за жене од мушкараца, јер су осећајне и имају више разумевања. О здрављу спортискиња мора да се води посебна брига од најмлађег узраста. За то су погодније жене тренери, а неопходни су и стални клупски лекари, којих најчешће уопште нема. Девојке су осетљиве, емотивне и тешко је са њима остварити професионални контакт. Тренер мора да буде добар психолог да би таленат дошао до изражаја. Кад се све узме у обзир, боље је да тренер не буде мушкарац већ жена. Могућност повреда код жена је већа. Нестручни тренери, који мисле да је све само у што више рада, доводе спортискиње до повреда. Порази и победе, такмичарске неизвесности и напетости остављају трага. Тренери често не умеју с тим да изађу на крај и мисле да ће само викањем и претњама да „заведу ред“, што опет има одраза и на игру и квалитет.

Питање је колико жене могу да издрже спортски професионализам, јер је познато да добри резултати захтевају одрицање, честе и сурове припреме. Материнство је посебан проблем, јер је поред спорта тешко посветити се детету. Бити спортиста је као трговачки путник: никада нисте код куће, максимум времена сте професионално анагажовани и сређивање приватног живота постаје права уметност. Неопходна је подршка и безрезервно разумевање партнера и сређен приватни живот да би се постигли професионални високи резултати.

Спортискиње су више но ико препуштене саме себи, као Дон Кихоти, сами против свих, и противница, и тренера, и сопственог тела и здравствених проблема, и судија и средине. Изглед, харизматичност, успешност, младост, нормално и адекватна телесна конституција која одговара грани спорта којом жели да се бави, предуслови су за спортску славу. Све чешће нису само и искључиво на страни мушкараца, већ и на страни жена, посебно тенисерки. Промене протекле деценије у Сједињеним Државама. Врховни суд Сједињених Америчких Држава је пре десетак година донео једну пресуду која се тиче жена спортискиња: приватни Универзитет Браун је проглашен кривим за дискриминацију жена, јер има мањкаву понуду универзитетских спортских женских репрезентација, што се противи одредбама Девог Поглавља савезног антидискриминативног закона. Одредбе тог Поглавља забрањују полне предрасуде у било којој јавној или приватној образовној установи која добија новац из савезног буџета. Девето Поглавље је закон донет 1972, а званична тумачање која се односе на женски универзитетски спорт садрже захтев да проценат спортискиња буде сличан проценту студенткиња на сваком универзитету. Додатни критеријуми (за „вађење“ оних универзитета који не задовољавају први критеријум) се тичу тога да ли

универзитет у потпуности задовољава потребе својих тренутно постојећих спортистиња.

Када људи не располажу правим чињеницама о некој појави, настаје специфичан облик уверења – мит (Council of Europe, 2011). Митови пружају прикладна, али поједностављена објашњења сложених социјалних појава. Када се понављају довољно често, постају „опште прихваћене мудрости” и попримају привид добро утемељених чињеница. Уз то, митови се по правилу темеље на претпоставци да се „такве” ствари догађају „другима”, што смањује осећај личне рањивости али и одговорности како пред собом тако и према другим и другачијим.

Дискриминација” и „дискриминаторско поступање” означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање поступања (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности, етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Циклус дискриминације је суштина дискриминације а то је да су неки људи, тј. групе дефинисани као неједнаки.

Ако поједноставимо ствари шематизујемо је да би смо је боље разумели, замислићемо две групе од којих је једна доминантна, а друга потчињена, дискриминисана. Шта је оно што једну групу чини доминантном? Нема дискриминације и доминације без моћи (политичке, економске, физичке, друштвене), али ни без предрасуда које дефинишемо као скуп негативних веровања које се уопштено приписују читавој једној групи људи. Тако настаје дискриминација и сви њени облици: расизам, сексизам, антисемитизам. Друштвена моћ коју има доминантна група, заправо се односи на слободан приступ изворима помоћу којих је могуће утицати на друге – новац, власт, медији, па чак и наука. Уз помоћ ових „моћи” доминантна група дефинише реалност, тј. односе и то на начин на који ће сачувати поредак (који се иначе види као нормалан, природан). Супериорна група ће инфериорну описати на различите начине као мање способну нпр. афроамериканци се описују како мање интелигентни, жене као бића којима владају емоције.

Неједнакост на тај начин постаје потпуно легитимна. Неизбежно, доминантна група је модел „нормалних људских односа”. Чак је и нормално дискриминисати (пошто су они други природно инфериорни). Нормалност, као и све друго, диктира и процењује доминантна група. „Ненормалност” се кажњава, бојкотује и одбацује, најчешће кроз улоге „ми“ и „они“, при чему се себи приписују позитивне особине а другима негативне.

Група дискриминатора/доминантних није хомогена. И у оквиру ње, на сличан начин шематизовано, можемо разликовати три подручја. Процент отворених, агресивних дискриминатора није велики (само неки туку своје жене, само неки прогоне припаднике других националности...). Велика већина људи је тзв. ћутљива већина. Она није директно агресивна. Евентуално дискриминацију види као природну, непроменљиву, вишом силом дефинисану. Но, врло често ни не зна да било каква дискриминација постоји. Привилегије које ужива припадник доминантне групе не види као такве, јер недостаје контекст дискриминације, нпр. велики је број искрено зачуђених мушкараца над феминизмом, или борбом за женска људска права. Они допуштају могућност да тај проблем постоји у Африци, али га овде не виде. Они не виде да су у женским колективима углавном мушкарци директори, да парламент броји мали број жена. Ова већина ћути и тако подржава систем.

Трећа група су савезници, активисти. Ово је група људи која је свесна дискриминације, која види неједнакост и неправду и жели да је укине. Ова група је важна за дискриминисану групу. Ни дискриминисана група није хомогена. Постоји један одређен број људи који трпи бруталну агресију доминантне друштвене групе. Неке жене живе у браку у којем су малтретиране, неки људи су истерани из својих домова пошто су друге вере.

Већина, међутим, није била у директној и континуираној ситуацији агресије. Они „само” живе у страху и под непрекидном претњом. С једне стране, под притиском мита о њиховој предодређеној инфериорности који је пласирала доминантна група, тј. наметнутог идентитета, један број чланова ове групе може заиста развити ове особине: покорност, зависност, неактивност. Са друге стране, могућа реакција на наметнуту слику је одбацивање сопственог идентитета и прихватање неких карактеристика доминантне групе. Они носе маску доминантне друштвене групе, али немају приступ изворима моћи. Још је могућа једна реакција на дискриминацију: отворени отпор, све до беса и насиља (побуне) у ситуацији дугог и јаког притиска. То је група активних. Ова група је неопходна, без ње нема промене. Но, она је зависна од савезника.

Моћ, новац, подршка долази од оних који то имају. Помоћу моћи њихова група ће радити на просвећивању дискриминисане групе у смислу „отварања очију” и проверавања „природности” поретка. Савезници имају важан задатак на овом плану, али је много озбиљнији рад на освешћивању своје ћутљиве већине. Са најагресивнијима се не ради. Њих зауставља само законска регулатива, казна и страх од казне. Ми живимо у култури у којој је дискриминација присутна. Оно што можемо да урадимо је да је препознамо и боримо се против ње.

Потребно је схватити да и врло детаљно укидање сваке правне дискриминације још увек не значи крај дискриминације, тј посао није завршен, јер постоје многе области које се карактеришу дугим опстајењем фактичке дискриминације.

Данас главну препреку у искорењивању дискриминације представља управо невидљивост њених облика. Са отвореном дискриминацијом није се тешко борити, јер је та борба оправдана и по законским прописима, етичким нормама као и по одредбама друштвеног морала. Тешко је сузбијати оне дискриминаторне форме које се представљају као део традиције, културе, дубоко укорењених обичаја и сл. Дискриминација може да има више појавних лица. Њена ескалација, нераговање друштва, „прихватање“ дискриминације као нормалних друштвених односа, доводи даље до развитка низа појава имајући корене у дискриминацији и саме су суштински дискриминаторне, али су се развиле у самостално постојеће појаве, које саме по себи представљају нежељену друштвену патологију. Експлоатација, маргинализација, немоћ, културни империјализам, насиље, говор мржње, само су неки од тих лица која се најчешће јављају и релативно их је најлакше идентификовати.

Спорт би, као међународни језик, требало да се сматра практичним средством којим могу да се пренесу поруке мира и средством које може да помогне да се пронађу ненасилна решења. Овај извод из УН-овог извештаја под именом "Спорт и развојни циљеви миленијума" указује на могућности спорта у области педагогије мира.

Како нема друштва у којем нема дискриминације, поред законског оквира за забрану дискриминације, истовремено су се развијали и механизми за заштиту од дискриминације. Закон о забрани дискриминације, донет 2009. године у Републици Србији, поред поступка по притужбама грађана, даје Поверенику за заштиту равноправности овлашћење да може поднети тужбу за заштиту од дискриминације (тзв. стратешке парнице). У досадашњој пракси повереник је покретао тужбе у случајевима честе и широко распрострањене дискриминације, посебно оним који су имали тешке

последнице на лица која припадају угроженим и маргинализованим друштвеним групама.

Разноврсни случајеви дискриминације могу се квалификовати као стратешки важни случајеви, под условом да имају потенцијал да постигну циљеве стратешке парнице. Другим речима, стратешке парнице подразумевају заступање индивидуалних интереса ради остварења ширег друштвеног циља, односно метод који би омогућио да се путем судских пресуда оствари шира друштвена промена, изврши утицај на правну праксу и јавне политике и унапреди положај дискриминисаних друштвених група. Сврха ових смерница јесте првенствено да појасни шта се подразумева под стратешким парницама, који су критеријуми за оцену стратешких парница, да пружи преглед стратешких парница које су до сада вођене и укаже на изазове са којима се Повереник суочава у овом домену. Смернице за стратешко парничење израђене су у оквиру пројекта „Јачање капацитета институција и организација у Србији у циљу одговарајуће примене законодавства у области људских права и забране дискриминације“ који подржава Влада Велике Британије кроз Фонд за добру управу (Good Governance Fund – GGF), а чији је корисник Повереник за заштиту равноправности.

Пун потенцијал овог пројекта се може постићи уколико особа живи животом ослобођеним од насиља. Последнице родно заснованог насиља су далекосежне и погађају како особу која је непосредно преживела насиље, тако и породицу и ширу заједницу. У првом случају, циљ је оснажити особу да живот узме у своје руке, а затим јој помоћи да у томе издржи. Са друге стране, потребно је проширити свест о кршењу основних људских права, насиљу, негативним социо-економским нормама. Одговорност рада на сузбијању овог проблема је на свима нама и резултира нултом толеранцијом према родно заснованом насиљу.

У великом броју криминолошких студија о насилничком криминалитету се он доводи у везу са друштвеним статусом. Узимајући у обзир класну стратификацију друштва, јасно је да највиша класа са собом носи и највеће привилегије и друштвене могућности, услед чега они који су унутар ње теже да свој положај сачувају, док они изван ње у највећем броју случајева, гравитирају ка њој. Отуда ће припадник средњег или вишег staleжа имати на уму и на коликом ће губитку бити његово егo и друштвени положај, ако његово „сурово, правно-неетично дело буде откривено” (Rotter, 1954: 129).

Сличном идејом вођене су и теорије о суздржавању, а у том контексту треба посматрати и Бекеров хедонистички прорачун. Ротер пак наводи да насилник нема увек

на уму потенцијални губитак услед насилничког дела, већ и очекивања од насилничког акта, која углавном воде задовољењу његове одређене потребе.

Колико год да биле успешне, а жене су то често више него њихове колеге, чини се да спортисткиње Србије никада неће имати потпуно једнак третман у својој земљи као мушки спортисти. Да ли због израженог патријархата у свим сферама традиционалног друштва какво је наше, дубоко укорених предрасуда о њиховој животној улози, општег потцењивачког става према снази и способностима тзв. слабијег пола и(ли) наследне трпељивости, тек жене овде наилазе на бројније и теже препреке на путу ка спортским висинама, поготово када пожелеле да своја знања и искуства искористе на управљачким позицијама. Још наилазимо на забране типа „није то за жене“. Истина, има их и у супротном смеру. Оно чега често нема у мањим срединама, а тиче се оба пола, јесте понуда спортова. Деца би волела да се баве овим или оним, али одустају јер је у својој средини немају могућности за то.

4.2. Толеранција

Може ли се од убеђеног заговорника одређене идеје, идеологије или вере очекивати толерантност? Може ли неко ко истински припада неком уређеном корпусу вредности и идеја, ма како се он звао, да буде толерантан према ономе што у битном одступа од тог корпуса, или га чак у потпуности доводи у питање? Многа веровања подразумевају искључивост према другачијем, а понека у свом радикализму, подразумевају и најстроже санкције за покушаје било каквог искорачења ка другом. Нетолеранција је саставни део многих веровања, особито када су та веровања у организацијском и конфесионалном смислу потпуно дефинисана.

„Парадокс толеранције по Ц. Халберстему и јесте у томе што је она неодржива са становишта самог веровања, иако је условљена вером и убеђењем. Једино поседник убеђења може бити толерантан, јер без убеђења није могуће успоставити однос толеранције према другом противном убеђењу. Парадоксално, толеранција је могућа само као уверење, а уверење пак искључује могућност толеранције. „Свако убеђење потенцијално искључује толеранцију према одступањима од њега. А, ипак су, у исто време, једино они који имају убеђења ти који могу бити толерантни пошто једино онда када се има неко чврсто убеђење, друкчија тачка може бити сматрана противном тачком, спрам које толеранција и јесте могућа. Отуд, кад је контекстуално могућа, толеранција је неодржива; толеранција је, рекао бих, парадоксална.“ (Халберстем, 1989:

363). Нова противречност толеранције лежи у чињеници да је она без обзира о ком типу веровања или убеђења је реч, увек у својој бити политичка. Политичка, стога што подразумева однос допуштања моћи, односно дозвољавања и подношења другачијих становишта. Најобимније расправе о толеранцији по Халберстему, воде се у домену политике, прецизније у домену државне политике, као расправе о границама моћи државе. Толеранција је политичка, јер се изван политике схваћене као државна политика, тешко шта може остварити као кодификован феномен који има обавезујућу снагу за све припаднике једне државне заједнице. Оно што се прокламује као став државе према одређеном мишљењу, веровању, подједнако је одређујуће понашање без обзира на личне ставове и веровања појединца у односу на толерисану појаву. Тако се и на овом месту јасно исказује сва парадоксалност-антиномија политичке толеранције, схваћене као односа моћи – она се дакле појављује као нужан практични услов опстанка сваке модерне политичке заједнице, иако у себи носи пројектовану властиту немогућност.

Тихи достојанствени живот и стрпљива устрајност могу бити једнако опасни повлађивању, поготово када се не може до краја назрети прави карактер онога што је предмет нашег повлађивања. Наша убеђења рађају нетолеранцију, а њу можемо избећи тако „што ћемо очувати отвореност погледа која одбија да уздигне наше пролазне укусе и веровања на ниво дубоко уврежених убеђења, зарад којих смо спремни да нарушимо слободу других.”. Ма колико хумана и рационална, претходна порука превиђа немогућност њене практичне реализације. Оно што већ јесте оформљено као дубоко уверење или веровање, нема могућности увида у евентуалну површност, партикуларност или пролазност властитог становишта.

Напротив, свако такво становиште или уверење формирано је са претенциозношћу вечности, целовитости и универзалности. Можемо то назвати и верским или било којим другим фундаментализмом, али тиме нисмо отишли даље од чињенице да нам се толеранција изнова намеће као парадоксална и репресивна. „Фундаментализам је свесно бекство од индивидуалног размишљања, властите одговорности, обавезе доказивања, несигурности и отворености свих права важења, суверених потврда и животних форми, којима су мишљење и живот кроз просвећивање и савремени свет неповратно изложени, у сигурност и затвореност самоизабраних апсолутних фундамената. Пред њима престају сва питања, јер они пружају апсолутно упориште. Ко се њих не држи, не заслужује више никакво разумевање за своје аргументе, сумње, интересовања и права.” (Кинцлер, 2002: 11). Кључна порука овог рада, доминантно је

одређена као политички однос моћи, обзиром да се толеранција упркос својој парадоксалности не може избећи као основни услов опстанка сваке модерне заједнице.

II НОРМИРАЊЕ СПРЕЧАВАЊА РОДНО ЗАСНОВАНОГ НАСИЉА У СПОРТУ

1. Међународни документи у вези са родно заснованим насиљем у свету

Најважнији међународни акти који представљају основ за борбу против родно заснованог насиља су:

- 1) Универзална декларација УН о људским правима (1948);
- 2) CEDAW и Опциони протокол. Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена – CEDAW. Усвојена 1979, ступила на снагу 1981. Ратификовало је 189 држава. Први међународни документ који се систематски и суштински бави питањима потреба жена. Државе су одговорне за кораке које ће предузети ради практичне реализације права. Дискриминација жена означава сваку разлику, искључење или ограничење у погледу пола, што има за последицу или циљ да угрози или онемогући признање, остварење или вршење од стране жена, људских права и основних слобода на политичком, економском, друштвеном, културном, грађанском или другом пољу, без обзира на њихово брачно стање, на основу равноправности мушкараца и жена (чл. 1). Неопходно изменити социјалне и културне обрасце понашања мушкараца и жена ради одстрањивања предрасуда, као и обичаја и пракси које су засноване на идеји инфериорности или супериорности полова и стереотипних улога мушкараца и жена (чл. 5);
- 3) Конвенција УН о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW) представља најважнији међународни уговор у области права жена. Општа препорука бр. 19 Комитета за елиминисање свих облика дискриминације жена (Комитета CEDAW) из 1992. године налаже предузимање свих неопходних мера ради укидања дискриминације жена и сузбијања насиља над женама, укључујући усвајање посебних прописа о свим облицима насиља над женама, кривичне санкције за починиоце насиља, грађанске правне лекове, превентивне и заштитне мере;
- 4) Декларација УН о елиминисању насиља над женама (1993) конкретизује акције које држава треба да предузме ради укидања насиља у породици, а које подразумевају одговарајуће кривично законодавство, доношење националних акционих планова, обезбеђивање услуга и ресурса за жене жртве насиља, обуку и сензибилизацију јавних

службеника у погледу полова, као и обезбеђивање ресурса из буџета с циљем борбе против насиља над женама;

5) Резолуција Комисије УН за људска права 2003/45 посвећена елиминисању насиља над женама истиче да владе имају афирмативну обавезу да унапређују и штите људска права жена и девојчица и да морају с дужном прилежношћу спречавати, истраживати и кажњавати све акте насиља над женама и девојчицама;

6) Конвенција УН о правима детета (1989) истиче да су државе обавезне да предузимају; све одговарајуће законодавне, административне, социјалне и образовне мере ради заштите детета од свих облика физичког и менталног насиља;

7) Конвенција Већа Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, познатија као Истанбулска конвенција, први је правно обвезујући и свеобухватан међународни механизам за борбу против насиља над женама и насиља у породици. Конвенција пружа нов и детаљан међународноправни оквир за делотворније искорењивање породичног насиља и насиља над женама. У изради Конвенције учествовали су међународни стручњаци. Рад на Конвенцији започео је 2008. године, а прихваћена је у Истанбулу 2011. Конвенција је ступила на снагу 1. августа 2014., након што ју је ратификовало десет држава чланица Већа Европе. До данас је Конвенцију ратификовало 28 држава чланица Већа Европе. Конвенција се односи на читав низ насилних и трауматизирајућих дела, чије су жртве у великој већини жене. Та дела обухватају: психичко насиље, праћење, телесно насиље, сексуално насиље укључујући силовање, присилни брак, сакаћење женских полних органа, присилни побачај, присилну стерилизацију, сексуално узнемиравање. Конвенција први пут доноси међународну дефиницију насиља у породици. Према Конвенцији, насиље у породици означава сва дела телесног, сексуалног, психичког или економског насиља која се догађају у породици, домаћинству, између бивших или садашњих брачних другова или партнера, независно о томе дели ли извршилац или је делио пребивалиште са жртвом. Насиље над женама спада у родно засновано насиље. У Конвенцији се реч род темељи на два пола, мушком и женском, који су биолошка категорија, док је род дефинисан као “друштвено обликоване улоге, понашања, активности и особине које одређено друштво сматра прикладним за жене и мушкарце”. Тако обликоване родне улоге могу постати и често постају оправдање или потицај за насиље над женама. Конвенција не садржи никакву правну обвезу промене дефиниције брака као „животне заједнице жене и мушкарца”.

8) ГРЕВИО (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence) стручна је група за деловање против насиља над женама и насиља у породици задужена за праћење спровођења Конвенције. И друге међународне конвенције имају уграђене сличне надзорне механизме, попут на пример Конвенције за спречавање кријумчарења људи, унутар које дјелује група стручњака задужена за надзор над спровођењем Конвенције (GRETA), или пак Конвенције против мучења унутар које делује група стручњака задужена за надзор над њеном примјеном (CAT). Уз то, а посебно унутар Већа Европе, основан је одређен број других посебних стручних група са задатком надзора над стандардима које је усвојило Веће Европе, попут: одбора стручњака за надзор над спровођењем антикорупцијских стандарда (GRECO) или одбора стручњака за надзор над применом мера усмерених против прања новца и финансирање тероризма (MONEYVAL). Конвенција је 1. августа 2014. ступила на снагу и до данас ју је ратификовало 28 чланица Већа Европе (од 47), те 17 чланица Европске уније (од 28). Од земаља у окружењу Конвенцију су ратификовале Босна и Херцеговина, Црна Гора, Словенија, Србија, Албанија, Италија и Аустрија.

Спорт би, као међународни језик, требало да се сматра практичним средством којим могу да се пренесу поруке мира и средством које може да помогне да се пронађу ненасилна решења. Извод из УН-овог извештаја под именом „Спорт и развојни циљеви миленијума” указује на могућности спорта у области педагогије мира. Оно што узрокује родно засновано насиље је родна неравноправност односно неједнаки односи моћи, при чему мушкарац у већини случајева има доминантну позицију, те насиље чешће доживљавају жене од стране мушкараца, иако ни супротан смер није искључен, али свакако не тако чест. Подаци из ЕУ указују на то да је 67% случајева физичког насиља и 97% сексуалног насиља почињено од стране мушкараца, а против жена (ФРА 2014). Чињеница је да је више од 35% жена проживело неку врсту родно заснованог насиља (WХО, 2013).

2. Сузбијање и заштита од родно заснованог насиља у Србији

Најважнији акти који представљају основ за борбу против родно заснованог насиља у Србији су:

1) Устав Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 98/2006). На основу члана 183. став 2. тачке 3. Устава Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 98/2006) Аутономне покрајине у складу са законом уређују се питања од покрајинског значаја у области спорта. На основу члана 190. став 1. тачка 4. Устава Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 98/2006) општина преко својих органа у складу са законом стара се о задовољавању потреба грађана у области спорта и физичке културе;

2) Закон о спорту ("Сл. гласник РС", бр. 10/2016);

3) Национална стратегија за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и партнерским односима („Службени гласник РС”, бр. 27/2011);

4) Закон о родној равноправности ("Сл. гласник РС", бр. 52/2021) треба да омогући унапређење родне равноправности, систематично уређење и јачање институционалних механизма за родну равноправност, као и прецизирање обавеза послодаваца и органа јавне власти у погледу планирања и спровођења мера за унапређења родне равноправности;

5) Закон о забрани дискриминације („Сл. гласник РС”, бр. 22/2009 и 52/2021) 6) Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама ("Сл. гласник РС", бр. 67/2003, 101/2005 - др. закон, 90/2007, 72/2009 - др. закон, 111/2009, 104/2013 - др. закон и 87/2018);

7) Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом („Сл. гласник РС”, бр. 33/06 и 13/16);

8) Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом („Сл. гласник РС”, бр. 36/09 и 32/13);

9) Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности („службени гласник РС”, бр. 15/2009, 47/21) и Акциони план за спровођење стратегије;

10) Закон о заштити права и слобода националних мањина („Сл. лист СРЈ”, бр. 11/2002, „Сл. лист СЦГ”, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС”, бр. 72/2009 – др. Закон, 97/13-УС и 47/2018).

Влада Републике Србије на основу CEDAW⁵¹ је 2016 године усвојила Националну стратегију за остваривање родне равноправности (2016-2020) са циљем унапређивања

родне равноправности. У стратегији је истакнуто да је за промену родног режима и обезбеђивање поштовања родне равноправности потребно радити на елиминисању негативних родних стереотипа и дискриминаторних пракси према женама генерално, а посебно према женама из маргинализованих група, као и пракси које омогућавају и репродукују неједнак однос моћи између мушкараца и жена. Међутим, у Закључним коментарима Комитета УН за елиминацију дискриминације жена на четврти периодични извештај Србије, који је разматран у фебруару 2019. године, исказана је забринутост због још увек високог нивоа присуства дискриминаторних родних стереотипа, који онемогућавају унапређење права жена у Србији.

Закон о спорту ("Сл. гласник РС", бр. 10/2016) прописао је посебне одредбе о радноправном статусу спортиста и спортских стручњака. Тај закон представља *lex specialis* у односу на Закон о раду и правила прописана тим законом. Чланом 10 истог: Права, обавезе и одговорности спортиста аматера уређују се: законом, спортским правилима надлежног националног спортског савеза, општим актима спортске организације. Права, обавезе и одговорности спортиста такмичара аматера којима се обезбеђује новчана накнада за бављење спортом уређују се: законом, спортским правилима надлежног националног спортског савеза, општим актима спортске организације, уговором између спортисте и спортске организације (уговор о стипендирању малолетног спортисте за спортско усавршавање или уговор о бављењу спортом).

Права, обавезе и одговорности професионалних спортиста уређују се: законом, спортским правилима надлежног националног гранског спортског савеза, колективним уговором, правилником о раду (кад није закључен колективни уговор код послодавца), уговором о раду између спортисте и спортске организације. Чланом 13 Закона, професионални спортиста заснива радни однос са спортском организацијом закључењем уговора о раду, на одређено време, најдуже до пет година. По истеку овог периода, професионални спортиста може поново да закључи уговор са истом или другом спортском организацијом. Прекиди рада краћи од 30 дана не утичу на трајање радног односа. Професионални спортиста има сва права, обавезе и одговорности из радног односа у складу са законом којим се уређује рад, ако овим законом или спортским правилима надлежног међународног спортског савеза није друкчије утврђено. Уговором о раду професионални спортиста и спортска организација утврђују зараду и друга примања у складу са овим законом и законом којим се уређује рад. Друга примања професионалног спортисте утврђена у складу са овим законом немају

карактер зараде. У оквиру иницијативе „Ирида²”, 10. Децембра 2020 године одржао се онлајн округли сто „Паралелна пандемија – заштита жена од родно заснованог насиља за време пандемије корона вируса”, на којем су најавили почетак друге фазе кампање. Циљ овог догађаја је био да на једном месту окупи представнике/це институција, организација цивилног друштва, као и локалну заједницу и покрене међусекторски дијалог. Тема је било родно засновано насиље за време пандемије корона вируса, систему заштите жена, нарочито у мање развијеним градским и приградским насељима. Главна препорука и закључак са овог округлог стола јесте да је неопходно да се креира системски обруч који ће од почетка до краја пратити жену и бити јој подршка у свим фазама изласка из процеса насиља.

Велики одзив институција, организација, грађана и грађанки, само је потврдио ово и указао да је неопходно да се сви/е ми укључимо у решавање овог проблема, за време, али и после пандемије корона вируса. У оквиру пројекта “Насиље је увек изолација” планиран је наставак кампање која је трајала од маја до јула ове године и имала је за циљ повећавање видљивости нових СОС контаката организација СОС Женски центар и из круга Војводине.

Унапређење положаја жена и постизање родне равноправности је питање људских права и један од кључних предуслова за успостављање демократије, владавине права, социјалног мира и правде. То подразумева равноправан положај, третман и могућности за мушкарце и жене у остваривању људских права у свим сферама друштвеног и приватног живота, укључујући заштиту од свих видова насиља. И поред позитивног помака током протеклих година, родна неравноправност је још увек присутна у Србији.

Жене у Србији су и даље у неповољнијем положају у односу на мушкарце у свим областима друштвеног живота. Дискриминација жена посебно је изражена на тржишту рада, у учешћу у одлучивању, у економској сфери и образовању. Уз то, присутно је и родно засновано насиље према женама, које је дубоко укорено у родној неравноправности и друштвеним нормама које одржавају неједнаке односе моћи између мушкараца и жена у друштву.

---

² Организација Ирида – (Иницијатива за равноправност, иновативност и друштвени ангажман) основана је 2018. године у Новом Саду. Ирида је непрофитно, невладино, независно, хуманистичко, добровољно, удружење, са деловањем у области женских и људских права и визијом постизања родне равноправности и унапређења цивилног друштва у свим животним сферама.

3. Мере превенције родно заснованог насиља

Спорт је слика и израз одређеног друштва, он обнавља друштво, и ако је здраво друштво, здрав је и спорт, и обрнуто. Спорт је јавно лице локалне власти и доводи је у контакт са грађанима. Спорт подстиче вредности као што су: поштовање, толеранција, поштење и колективни дух. У спорту је прије била најважнија институција образовање, док је данас за спорт најважнија победа као највећи идеал. Да би се унапредио спорт неопходно је предузети следеће кораке: радити са младима и талентованима, побољшати организацију спортских клубова, побољшати организацију спорта у друштву, држави и међународној заједници, издвојити већа финансијска средства и обезбедити што стручнији тренерски кадар.

Генерални секретар УН је у циљу превенције, односно спречавања и решавања случајева сексуалне експлатације и родно заснованог насиља међу ангажованима у раду УН-а, а узимајући у обзир Резолуцију Генералне скупштине УН број 57/306 од 15. априла 2003. године, „Истрага сексуалног искоришћавања избеглица од стране хуманитарних радника у западној Африци“, објавио документ: „Билтен Генералног секретара УН-а: Посебне мере за заштиту од сексуалне експлатације и родно заснованог насиља”.

Документ је припремљен и усвојен уз претходну консултацију различитих тимова и програма УН-а који се спроводе широм света, а као одговор на претходне скандале приликом пружања хуманитарне заштите, када су се откривали не тако ретки случајеви сексуалног искоришћавања корисника од стране хуманитарних радника у замену за хуманитарну заштиту, помоћ и слично. Овај документ садржи посебне мере и смернице које за циљ имају заштиту од сексуалне експлатације и родно заснованог насиља и он се примењује на целокупно особље УН-а, укључујући и административне органе, програме и извршне партнере програма УН-а.

У првом делу овог документа најпре је дефинисан појам сексуалне експлатације и злостављања, где се под појмом сексуалне експлатације подразумева било који сексуални чин или покушај злоупотребе положаја злоупотребљавајући и користећи постојање положаја рањивости, диференцијалне снаге или раније стеченог поверења у сексуалне сврхе, укључујући, али не ограничавајући се на новчано давање, бољи положај и слично, у замену за сексуалну услугу. Документ говори о кључној улози ангажованих на пројектима УН-а у контроли и забрани вршења дела сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања, где посебну пажњу треба усмерити на

бригу према женама и деци, у складу са поглављем 7 билтена Генералног секретара СТ / СГБ / 1999/13, под насловом „Правила понашања међународних снага УН и хуманитарно право”. Говори се о сваком облику искоришћавања и сексуалног злостављања као озбиљном чину кршења норми међународног права и стандарда, они који су недвосмислено неприхватљиви и биће оштро санкционисани као понашање када су операције и деловање запослених на програмима УН-а у питању. Документ посебно наглашава забрану сексуалног злостављања и искоришћавања деце, чак и у ситуацијама када лице није знало за малолетност жртве. Размена новца, запослења, добара или услуга за секс, укључујући такозвано експлоататорско понашање је изричито забрањено на програмима УН-а. Како би се одржао професионални квалитет пружања услуга и кредибилитет рада документ јасно наглашава да се обесхрабре овакви поступци између особља и корисника, перципирајући читаву мрежу заштите и кораке у превенцији и поступању када до оваквих ситуација дође. Документ посебну пажњу посвећује дужностима шефова департмана, мисија и канцеларија у одељењима УН-а. Дефинише одговорност одговорних лица, правила и процедуре за поступање у случајевима непрописног понашања особља. У овим ситуацијама документ предвиђа јасно и недвосмислено одређивање кључних и референтних особа које у оваквим ситуацијама треба контактирати и пријавити неправилности у раду и кршењу пословне етике. У шестом одељку документ појашњава улогу државних органа у оваквим ситуацијама, као и начине на које ће УН своје извршне партнере, релевантна трећа лица и службенике обавестити о овим стандардима понашања, писаном преузимању обавеза, превентивних мера, додатним унапређењем стандарда и политика пословања.

III ФАКТОРИ РОДНО ЗАСНОВАНОГ НАСИЉА

Говорити о родно заснованом насиљу значи препознати повезаност између насиља у партнерским односима, насиља у адолесцентним партнерским односима, сексуалног насиља и насиља према хомосексуалним особама и физичког насиља и уочити и да се та веза заснива на дубоко укореењеним стереотипима и очекивањима од родних улога. Насиље над женама и девојкама није изолован чин који је починио неки одређени мушкарац, зато треба анализирати повезаност тог чина, чина насиља, са системским толерисањем одређених видова насиља и употребом насиља како би се остварила друштвена очекивања у вези са родним улогама. Људи се не рађају као мушко или женско, већ уче да буду дечаци и девојчице који ће одрастати и постати мушкарци и жене. Они уче која су за њих прихватљива понашања и ставови, улоге и активности, тек ако да се односе једни према другима. То научено понашање је оно што чини родни идентитет и условљава родне улоге. Пол означава један део наше биолошке и анатомске грађе. Пол је категорија која дели све људе на само две класе на основу скупа телесних особности који укључује хромозоме, хормоне, спољашње и унутрашње гениталије (полне органе). Према дефиницији Савета Европе (Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици), „род је друштвено конструисана дефиниција жене и мушкарца. То је друштвено обликовање биолошког пола, одређено схватањем задатка, деловања и улога приписаних женама и мушкарцима у друштву у јавном и приватном животу. Род није само друштвено конструисана дефиниција жена и мушкараца, већ и друштвено конструисана дефиниција односа моћи, доминације и субординације међу половима у већини сфера живота. Мушкарци и њихови задаци, улоге и вредности које им се приписују, у многим су аспектима вредновани више него жене. Мушка улога је преузета као норма за друштво као целина, а што се рефлектује у политици и структурама. Родне улоге често ненамерно репродукују родну неједнакост, али мора се констатовати да се онда за то мора сносити одговорност која се огледа у деконструкцији таквог схватања и понашања. Неједнаки односи моћи мушкарца и жене обликовани су и уграђени у друштвене институције као што су породица, правни систем, религиозни систем и уверења и та патријархалност друштва је основа мушког насиља над женама.

Мушкарчево владање женом први је чин освајања и прва експлоатативна употреба силе. Отуда је, каже, и Европско – Северно Америчка историја, упркос преобраћења на цркву, историја освајања, поноса и похлепе. Отуда и наше највише вредности: бити

јачи од другог, бити победник, освојити друге и искористити их. Није се тешко присетити дивљег, лудог ентузијазма са којим су људи учествовали у разним ратовима у прошлости, једнако прије два века као и данас, спремности милиона да се изложе националном самоубиству да би сачували слику „највеће моћи“ или „части“ или профита. Што се пак тиче насиља у спорту, ником није ни близу на памети да се оно потцењује, и истиче се да има мишљења да је оно у поређењу са неким другим облицима терористичког и политичког насиља „пре дечија игра, него озбиљан феномен.“ Тачно је да се навијачки сукоби преносе и изван стадиона, да се непријатељ и супарник тражи да би се представила сопствена група; међутим, тачно је такође и то, да од насиља на стадионима не треба правити митове, скроз би, опет, било погрешно потценити чисте изливе мржње и патолошких страсти на њима. Довољно је само се сетити бесомучног национализма који се испољава на олимпијским играма, које наводно служе ствари мира; оне славе паганског хероја, то јест победника, најјачег, најнаметљивијег, медијски најекспониранијег, губећи при томе из вида да се ту ради о прљавој мешавини бизниса и публицитета који карактеришу савремено опонашање грчких Олимпијских игара. Грађанин не може и неће остати равнодушан наспрам свега насилног и патолошког у друштву, на спортским теренима или изван њих.

Пораст насиља и криминала има различите узроке од којих неки представљају директне ефекте урбанизације, као што је слабљење социјалне структуре и слабљење институција. Међутим, улогу у том имају и неки општи чиниоци попут незапослености, сиромаштва, разних облика неједнакости или политичког амбијента. Последице су вишеструке. Насиље и криминал не изазивају само штете, повреде и емоционалне трауме појединца, већ и нетолеранцију и неповерење према закону и судству. У историји савременог спорта познато је да се појава насиља и агресије око њега, јављају једнако у развијеним и неразвијеним земљама, као и да су оне најчешће тамо где је лако применити закон великих бројева, односно у већим урбаним центрима. У сиромашнијим земљама а поготово њиховим великим градовима у којима једино криминал не мањка, економске могућности за његову контролу, сузбијање и превенцију знатно су мање него у развијеним, раније урбанизованим срединама. Не може бити сумње да насиље у спорту и око спорта представља појаву коју није у стању да избегне ни једно савремено друштво. Може се говорити само о различитим облицима и различитом интензитету њиховог испољавања. С обзиром да је реч о друштвеним појавама, сасвим је логично да се социологија појављује као она научна дисциплина која покушава да ове процесе уочи и објасни. Она нема могућност да креира „нову

друштвену стварност“ у којој не постоје непожељне друштвене појаве. Такву моћ нема ни једна друштвена наука (Вејновић, 2014).

1. Фактори који могу допринети појави родно заснованог насиља

Хуманитарне кризе, конфликт, катастрофе и пандемије повећавају ризик од сексуалног и родно заснованог насиља које мора бити спречено и лоцирано од самог почетка.

Лингвисткиња Јелена Филиповић даје кратак преглед историје истраживања односа између језика и рода, издвајајући три најважнија периода. Први период обележила је теорије доминације, која је настала у оквиру родних студија у лингвистици, а иницирана је књигом Робин Лејкофиз 1975. године. „Општа је тврдња да ову студију карактерише претпоставка да је „језик мушкарца” један од кључних механизма за успостављање и одржавање доминације над женама”. Теорију доминације заменила је 80-их година прошлог века теорија различитости или модел две културе. „Основа претпоставка ове теорије је да жене и мушкарци говоре различитим „дијалектима”, што се објашњава разликама у процесу социјализације.” Наводи се да код девојчица разговор представља средство за успостављање интимности, док је код дечака то средство физичка активност. Трећи период, од 90-их година 20. века, обележила је теорија перформативности Џудит Батлер по којој је језик једно од кључних средстава за стварање (родног) идентитета. Родни идентитет није статичан, него се он ствара и мења током читавог живота. Посебну пажњу посвећује се новој теорији језика и рода у чијем су центру делатне заједнице које се дефинишу као група појединки и појединаца који заједно делају ради постизања одређених друштвених циљева (Филиповић, 2009).

„У већини делатних заједница може се јасно сагледати утицај моћних елита које имају привилегован приступ дискурсу те доносе одлуке о језику (које су у директној вези са њиховим културним моделима и идеологијама), које се потом успешно имплементирају на нивоу шире заједнице кроз правосудни и административни систем, образовне политике и слично.” Да ли је за жену у парламенту правилно рећи посланица или посланик? Заступници/е структуралистичке оријентације у језику рећи ће да је правилно употребљавати реч посланик и за жене и за мушкарце, зато што је мушки род неутралани генерички. Последица је невидљивост жена у јавној сфери, односно одржавање родне неравноправности у језику. Заступници/е модерних теорија језика и родне равноправности рећи ће да је језик динамичка категорија и да се мења заједно са

друштвеним променама. У прошлости жене нису учествовале у политичком животу, данас оне јесу чланице Народне скупштине, парламентарке, односно посланице. То треба јасно да се види и у језику.

Жесток отпор увођењу родно осетљивог језика у јавни дискурс пре је израз страха да се признају друштвене промене које угрожавају постојеће родне моделе у којима жене имају подређену улогу, него израз језичког чистунства. Интересантно је како се брзо и безболно уводе мушки називи за традиционално женска занимања, нпр. Медицинска сестра – медицински техничар. Када је у питању употреба родно осетљивог језика, треба нагласити да је подједнако важно: (1) указивање на сексистичку употребу језика, њено разоткривање и документовање, (2) као и лична језичка пракса, тј. употреба родно осетљивог језика која ће тренутно алтернативне језичке форме учинити уобичајеним кроз процес језичке хармонизације. Најопштији савети за употребу родно осетљивог језика су (Савић, Чанак, Митро, Штасни, 2009): коришћење родно неутралних облика (председава уместо председавајући, режија уместо режисер, лектура уместо лектор...); родна спецификација облика од којих је тешко извести женски род (жена купац, жена преводилац, жена ватрогасац...); увођење нових речи које означавају жене у одређеним професијама или на одређеним функцијама (стоматолошкиња, деканица, ректорка).

Вицеви о плавушама су, такође, пример мизогиније. Ниједан продукт културе није имун на мизогинију. Када се погледају српске пословице о жени које наводи Жарко Требјешанин, јасно се види да многе од њих промовишу насиље над женама („Ко жену не бије, тај човек није”, „На псето замахни, а ђевојку удри”, „Ако буде добра, неће бити модра, ако буде љута, не фали јој прута”). Притом треба напоменути да се пословице често дефинишу као сажете мудрости једног народа. Мизогинија је присутна у песмама и причама, али и у дневним новинама и рекламама. Нпр. жене су углавном учеснице у свим рекламама које се односе на чишћење и одржавање куће, што доприноси тзв. доместификацији (свођењу жена на кућу и породицу, односно на приватну сферу), као једном од видова мизогиније. Са друге стране, жене су често у медијима сведене на сексуалне објекте. Осим тога, жене су „невидљиве” – њихов допринос развоју друштва у различитим сферама често је прећутан или није довољно видљив.

Њихови напори и резултати често се потцењују. Велики проблем представља тзв. васпитавање за неједнакост у коме се од најранијег детињства па преко наставних планова и програма до избора занимања девојчице уче да прихвате неравноправан положај у друштву. Жене су изложене експлоатацији, проституцији, сексуалном ропству, трговини људима. Оне су изложене отвореној и прикривеној дискриминацији

због свог пола. Интериоризација, прилагођавање и трпљење досада биле су најчешће женске стратегије одупирања мизогинији. Жене, као и мушкарци, прихватају мизогину културну матрицу и репродукују је. На тај начин мизогинија обликује друштвену реалност. Суштина мизогиније у патријархалним друштвима огледа у економској експлоатацији жена и њиховој потчињености у приватној сфери.

У обликовању модерних видова мизогиније посебну улогу имају козметичка и модна индустрија, јер да би жена била права жена мора се трудити да прати моду и досеже прописане стандарде лепоте. Иако одупирање мизогинији није једноставно, пред њом не би требало затварати очи. Наш задатак је да је препознамо, именујемо, разоткријемо и критички реагујемо на њу, посебно када је присутна у јавној сфери. Понекад неравнотежа моћи у овим везама може да доведе до тога да једна особа третира другу особу као предмет.

Битно је уочити повезаност родних улога и утицаја друштва на изражавање осећања. Како се код дечака нека изражавања спутавају („Не смеш да плачеш – буди мушко!“), а нека подржавају („Удари руком о сто и покажи које мушко!“)? Исто тако се од девојчица очекује да не буду толико агресивне, да буду отвореније, осећајније, брижније. Туга као осећање је прихватљивија код девојчица, а дечаци се васпитавају да је потискују и не показују. Девојчице се васпитају да трпе, буду свима на услузи и да зато не показују љутњу. На љутњу имају право мушкарци, девојчице треба да трпе и ћуте („Трпи и ћути.“). за разлику од пола који представља биолошке карактеристике, род се односи на друштвене идеје и очекивања (норме) у вези са женама и мушкарцима. То су идеје о „типично” женским и мушким карактеристикама, способностима и заједничким очекивањима у вези са понашањем жена и мушкараца у разним ситуацијама. Те идеје и очекивања уче се у породици, од пријатеља у школи, на радном месту, из реклама и медија. Оне одржавају различит друштвени статус и утичу на економску и политичку моћ жена и мушкараца у друштву и очекиване улоге. На пример, у неким нашим породицама очекује се од девојчица дана уче да кувају, пеглају, перу судове, те да, када се науче, редовно раде те кућне послове, док се у истим породицама то не очекује од мушкараца.

Род је променљива категорија, он се мења од културе до културе, као и кроз време. У западним друштвима, улога жена није исто као у неком афричком друштву. Како друштва постају сложенија, улоге које преузимају мушкарци и жене нису више одређене само културом, већи друштвено-политичким и економским факторима. Род се, дакле, за разлику од пола, препознаје и прихвата као категорија која се мења у

различитим временима и контекстима. На пример, код нас је уобичајено да мајка брине о деци и да је њен посао кување. У Србији су ретки случајеви да мушкарац кува. Међутим, у Данској то није неуобичајено. Мушкарац (супруг) подједнако учествује у кућним пословима и то не значи да је он „мање мушкарац”. Важно је нагласити да сви ми типична понашања жене и мушкарца доживљавамо као нешто што се подразумева, са чим се рађамо. Свакодневно се све девојке и жене барем делимично понашају као типичне жене (кувају, шминкају се, облаче сукње, хаљине, не играју фудбал, добре су, брижне су), сви момци и мушкарци понашају се барем делимично као типични мушкарци (пију пиво, носе само панталоне, не шминкају се, не показују своја осећања). Зато разлике међу половима ми видимо као нешто са чим се рађамо. Родно осетљив језик је природна потреба, али није нешто што треба регулисати законима. Сматра да је такав став последица патријархално родне идеологије која је доминирала европском науком од 18. века наовамо. Јелена Филиповић такође истиче да родно осетљив језик треба да буде природно изнедрен, а не наметнут законом. „Језик је жива ствар, с њим одрастамо, кроз језик спознајемо свет око себе, конституишемо своју позицију и однос с људима. То не можемо уређивати законом. Надам се да је тај део закона осуђен на пропаст и мислим да је овим само изазвана озбиљна негативна реакција шире јавности која не разуме о чему је реч.”. У Србији не постоји кодекс употребе родно осетљивог језика, али постоје различити кодекси који у себи садрже одредбе о родно осетљивом изражавању, као што су:

- 1) Кодекс новинара Србије (из 2008. године);
- 2) Етички кодекс електронских медија (из 2002. године);
- 3) Асоцијација независних електронских медија АНЕМ;
- 4) Кодекс родно осетљивог медијског изражавања (НВО *Пешичаник*, из 2005/2006. године);
- 5) Водич за родно осетљив приступ у медијима (Управа за родну равноправност, 2012. година) који је веома значајан јер на свеобухватан начин разматра питање равноправности мушкараца и жена у медијима;
- 6) Упутство за стандардизован недискриминативни говор и понашање (Омбудсман Републике Србије).

Постоји неколико начина за имплементацију родно осетљиве језичке политике на нивоу говорне заједнице, а то су: закон о високом образовању, језичка политика и језичка хармонизација. У административној, посебно законодавној пракси, стандардизација родно осетљиве употребе језика тек је на почетку, иако је јасно да се

законодавац и законодавкиња мора обраћати свим групама грађана. С друге стране, уџбеничка литература се већ мења у правцу родно осетљивог језика (Петрушић, 2013).

2. Улога медија у насиљу у спорту и родно заснованом насиљу

У данашње време је нарочито значајан садржај који се емитује путем масовних медија, будући да данас већина популације, а нарочито млађи, одрасли у тзв. информатичко доба, своје слободно време проводе уз телевизоре, компјутере итд. Познато је да емитовани садржаји обилују насиљем и сценама непријатне бруталности који могу бити изузетно штетни, нарочито по младе који тек усвајају одређене моделе понашања. Сматра се да до четрнаесте године деца виде преко једанаест хиљада убистава на телевизији, а сваки цртани филм просечно има двадесет и шест сцена насиља. Такво стање ствари може се објаснити жељом медијских и новинских кућа да себи подигну гледаност, односно тираж. Наиме, емпиријски је доказано да је феномен насиља најатрактивнији за људско чуло опажања, тј. да сцене насиља, природно, привлаче пажњу човека више него други леви, пријатни, непријатни, опасни садржаји. Бандура је приметио у свом концепту „учења кроз имитацију“ да су, примера ради, ликови из филмова који, нажалост пречесто обилују сценама еклатантног насиља, од изузетног утицаја на понашање младих који гледају такав програм. Примера ради, Сатерленд наводи да је након приказивања филма „Дивљи дечаци улице“ у Америци, од куће побегло 14 деце на начин који је изузетно сличан оном приказаном на филму.

Данас је информација постала права моћ, и каже се да ко поседује праву информацију у право време, држи конце у својим рукама. Медији међу собом воде праву борбу у одабиру и брзом објављивању информација које ће привући пажњу што већег броја гледалаца или читалаца, не водећи рачуна о проверености информације или о њеној штетности за шири аудиторијум. Моћ медија се огледа у томе да они имају могућност одабира слике и речи које ће се користити приликом давања информација, а које могу драстично изменити догађај о коме извештавају, без обзира да ли су последице таквог извештавања штетне и могу нанети много зла. Медији учествују у формирању јавног мњења тако што су они ти који одлучују коју ће информацију или вест ставити на прво место и фаворизовати, а коју ће прећутати или јој придавати мало пажње. Својим програмом, медији би требало да нас забаве и опусте, а не да нас забрину. У данашње време све је више насиља у нашим медијима, које можемо видети у филмовима и телевизијским серијама или прочитати у новинама. Вести на нашим

телевизијама и насловне стране у нашим новинама пуне су црне хронике која је најгледанија и најчитанија рубрика у нашој земљи. Овакво интересовање за насиље доноси зараду медијима, који се још више труде да извештавају о насиљу, како би повећали гледаност или читаност и још више увећали своју зараду. Медији, а поготово телевизија, својим поступцима било свесним или несвесним, подстичу насиље и насиљу дају афирмацију и легитимитет, што нико нормалан не жели. Са наших телевизија деца су свакодневно изложена гледању насиља које на њих има штетно дејство. Деца се лако могу импресионирати, јер не разликују реалност од маште и она уче посматрањем и имитацијом. Она деца која су била изложена гледању насиља у медијима, имају веће могућности да исказују насилничко понашање у односу на децу која нису била изложена гледању насиља на телевизији. Гледајући телевизију деца усвајају многе моделе понашања од разних јунака са телевизије. Они ликови који су лоши, врло често су привлачни деци, а није редак ни случај да се у медијима убице и насилници приказују на јако забаван и симпатичан начин, те зато деца често усвајају њихове облике понашања, сматрајући да је такво понашање исправно. Из тих разлога, не би требало више дозвољавати деци да гледају поједине цртане филмове (макар оне са изразитим експлицитним садржајем насиља) јер су они сами препуни насиља. Данас, као најмасовније средство информисања, користи се интернет како од стране деце тако и од стране старијих корисника. О интернету можемо говорити као о још једном облику зависности, јер ствара страст коју је некад тешко контролисати, поготово код деце. На интернету се могу наћи многи сајтови који позивају на насиље и који то насиље оправдавају. Ни највећа глобална друштвена мрежа на свету Facebook није поштеђена насиља. Много је деце која користе ову друштвену мрежу, која немају ни осамнаест година, што је противно основним правилима за коришћење ове друштвене мреже. На њој се често могу видети разни понижавајући снимци прозивке од стране деце као и снимци туча у школама. Ова мрежа често може да послужи и као платформа за исказивање мржње, натписом који има за циљ да се изазове мржња према онима који другачије мисле у односу на аутора поруке или натписа. Зато је свима нама у нашој земљи потребно медијско образовање, и то не само деци већ и старијима, јер се од медија не може и не сме бежати, већ их морамо разумети.

Од првих спортских дуела, развитком спорта кроз векове, постојали су навијачи који су били на страни једног или другог противника и који су бодрењем показивали своју наклоност. Временом, дошло је до организовања у навијачке групе, које су постале

агенс социјализације али и веома битан чинилац усмеравања друштвених токова. У савременом друштву настао је хулиганизам, који разорним последицама које са собом носи, утиче на спорт али и на друштвено политичке односе. Деловање навијачких група, које у неким случајевима укључује и хулиганство, захтева висок степен организације, па су нови медији постали значајно средство комуникације. Циљ овог рада је утврђивање на који начин су нови медији, првенствено интернет сајтови навијачких група и друштвене мреже, коришћени за промоцију и информисање о њиховим акцијама, циљевима и ставовима, али и за подстицање хулиганизма.

Резултат скоковитог развоја медија у XX веку највише се осећа у савременом друштву, како кроз појаву феномена званог – информатичко друштво, тако и кроз изузетно развијену медијску индустрију широм света. Динамичан развој новинарства проширио је могућности његовог деловања и повећао ефекте масовних комуникација на све друштвене структуре. Иако су данас масовни медији најчешће схваћени као део комплекса забаве, често им се придаје недовољна или погрешна пажња. Такво гледиште је, међутим, само делимично тачно јер су масовне комуникације неодвојиве од многих других аспеката наших друштвених активности.

„Многи злочини, корупција и неморал више ће бити отежани ако постоји страх од новина него од закона“, мишљење је славног америчког издавача Џозефа Пулицера. Медији и новинарство саставни су део друштва задовољства и економије забаве. Они то друштво обликују, прожимају и наткриљују. Хтели то новинари да прихвате или не: медији у демократији имају водећу позицију и позицију вођства. Независно, наиме, од позиционираниости мас-медија у друштвеној структури и субјективних намера медијских власника, контролора и професионалних комуникатора, медији масовног комуницирања нужно обављају друштвене функције информисања, образовања и забаве припадника масовне публике (Радојковић, Милетић, 2005: 173). Масовно друштво је друштво нових медија или боље речено "друштво засићено медијима". У таквом друштву масовни медији су веома моћни. У савременом постмодерном друштву они не одражавају стварност, него, у својој свеprisутности, стварају (производе) наш доживљај стварности. Одлика "масовности" мас-медија потиче из чињенице да они усмеравају комуникацију према великој и неодређеној публици, користећи релативно напредну технологију.

"Електронски" (телевизија и радио) и "штампани" медији (новине и магазини) могу да преносе различите поруке. Таблоиди и жута штампа изазивају различита реаговања. Настанак такозваних "нових" медија (кабловских и сателитских телекомуникација,

интернета, итд.) наводно је довео до промене схватања мас-медија, због наглог пораста медијске производње и поделе публике.

Специфичност медија огледа се у следећим карактеристикама:

1. Природа комуникатора односи се на организованост и поделу рада, и велике трошкове али и профите који се при том остварују. Комуникацијске организације запошљавају велики број новинара и укључује широку поделу рада. Новинар није само индивидуални публицист, него карика у сложеној организацији. Његово деловање је много удаљено и одвојено од крајњег производа масовне комуникације.

2. Јавност комуникације. Комуницирање у масовним медијима је јавно, намењено је свим групама у јавности. Због тога је комуникација приступачна и подложна јавној контроли. Ако је намењена само неким појединцима и групама, комуникација је приватна.

3. Садржаји и саопштења масовног комуницирања су актуелни јер се преносе актуелна па чак и симултана збивања. Актуелност утиче да масовно комуницирање мора бити редовно и периодично и односити се на дневна збивања. Због своје актуелности масовно комуницирање је важна друштвена снага (средство обавештавања индоктринације, манипулације, уверавања конформирања, дезинформисања...). Масовни медији, не само да поједностављују одређене догађаје, него их врло често и "замагљују".

4. Публика масовних медија је огромна и хетерогена и са становишта комуникатора анонимна. Непрегледне масе људи примају информацију без могућности "повратног тока". Због тога је масовно комуницирање једносмерног карактера. Једино функционалисти наглашавају примарност система, међусобну зависност масовних медија и публике и говоре о комуницирању као о „друштвеном дијалогу”.

Масовни медији шире и убрзавају информације. Они представљају својеврсна средства показивања и откривања скривенога. Њихов карактер је инструменталан и спектакуларан. Знају величати себе и своје присуство и склони су уплитању. Својим саучествовањем медији могу модификовати представе, утицати на стално присуство, али и занемаривање и "нестанак" неких догађаја. Једноставно речено, медији могу променити однос према историји. Компјутерска технологија потпомаже креира виртуелне стварности које "потенцијално замењују реалне друштвене стварности". Економска се стварност све више окреће куповини и продаји медијских слика, а не физичких производа.

Израз масовни медији прихваћен је у међународној научној терминологији, иако, по мишљењу многих, са лингвистичке тачке гледишта није најбоље изабран. Он означава скуп савремених средстава, дифузије (ширења) погодних да допру до великог броја људи и да им пренесу истоветну поруку. У информаторном друштву велике густине јавља се неспособност да се обиљу информација прида било какав смисао. На делу је информациона преоптерећеност. Грађани немају довољно слободног времена да приме и осмисле токове информација које преобликују наш језик, наш осећај времена и простора, наше основне склоности. Данас је "информативна мећава" заменила информативну оскудицу. Истраживања су показала да у "информативној мећави" нестаје јавни човек и да ће људи у будућности све мање наде полагати у јавни живот ("нарцистичко доба").

Културно-образовни и уметнички програми постају забавно-рекреативни. На тај начин се култура гура у други план, а индустрија забаве и индустрија спорта заузимају њено традиционално повлашћено место. Ако свему овоме додамо једнодневне политичке актуелности које се емитују у огромним количинама, као и да се ништа не конституише на великој удаљености од политике, онда је очигледно да медијски простор остаје сужен за дефинисање аутентичних људских потреба (на пример потреба за солидарношћу уступа пред неаутентичном потребом за насиљем). Честа су упозорења да су масовни медији у савременом друштву постали равнодушни, отворивши тако простор уништавању сваке културе у име маркетинга и рекламе. Отуђеност културе може се схватити само као отуђеност савременог друштва.

У данашње време можемо рећи да су спортске манифестације постале привлачне и популарне великом броју људи у нашој земљи. Самим повећањем популарности и посећености спортским манифестацијама јавља се у нашој земљи и велики друштвени проблем: насиље у спорту. Дешавања у последњих неколико година су показала да се хулигани никога не плаше и да су спремни на сваки вид насиља. Последице насиља су постале јако тешке, јер су неке завршене са великим уништавањем имовине правних и физичких лица, лакшим и тешким физичким повредама, а на жалост, има и оних са смртним исходом. И сами спортисти све више до својих успеха стижу насилним и недозвољеним методама. Спорт у Србији није више безбедан. Време је за нову писменост... Она се зове медијска писменост. Живимо у време кад је и медиј постао порука. Да би разумевао природу света у коме се нашао, човек мора да крене од медија. Ваља се описменити за читање логике медија и логике стварања поруке да не бисмо били робови порука и информационих паукових мрежа. Пет је елемената те

писмености: разумети како медији утичу на друштво, шта су садржаји медија, како производи медијска индустрија, хладне главе и критички што боље разумевати друштво у коме живимо и – добро процењивати личне моћи и знања, те бити способан да их стално унапређујемо.

Безбедност људи је основна људска потреба и из тог разлога треба повећати и усавршити безбедност како у животу, тако и на спортским манифестацијама које требају ујединити свет. За неког су учесници у насиљу хероји и идоли, а за неког насилници и/или криминалци. То је црно бели свет, ми и они. Велики број грађана осуђује насиље, жели га превазићи обзиром да га само мали број га подржава.

У данашње време је нарочито значајан садржај који се емитује путем масовних медија, будући да данас већина популације, а нарочито млађи, одрасли у тзв. информатичко доба, своје слободно време проводе уз телевизоре, компјутере итд. Познато је да емитовани садржаји обилују насиљем и сценама непријатне бруталности који могу бити изузетно штетни, нарочито по младе који тек усвајају одређене моделе понашања. Сматра се да до четрнаесте године деца виде преко једанаест хиљада убистава на телевизији, а сваки цртани филм просечно има двадесет и шест сцена насиља. Такво стање ствари може се објаснити жељом медијских и новинских кућа да себи подигну гледаност, односно тираж. Наиме, емпиријски је доказано да је феномен насиља најатрактивнији за људско чуло опажања, тј. да сцене насиља, природно, привлаче пажњу човека више него други леви, пријатни, непријатни, опасни садржаји. Бандура је приметио у свом концепту „учења кроз имитацију“ да су, примера ради, ликови из филмова који, нажалост пречесто обилују сценама еклатантног насиља, од изузетног утицаја на понашање младих који гледају такав програм. Примера ради, Сатерленд наводи да је након приказивања филма „Дивљи дечаци улице“ у Америци, од куће побегло 14 деце на начин који је изузетно сличан оном приказаном на филму.

Данас је информација постала права моћ, и каже се да ко поседује праву информацију у право време, држи конце у својим рукама. Медији међу собом воде праву борбу у одабиру и брзом објављивању информација које ће привући пажњу што већег броја гледалаца или читалаца, не водећи рачуна о проверености информације или о њеној штетности за шири аудиторјум. Моћ медија се огледа у томе да они имају могућност одабира слике и речи које ће се користити приликом давања информација, а које могу драстично изменити догађај о коме извештавају, без обзира да ли су последице таквог извештавања штетне и могу нанети много зла. Медији учествују у формирању јавног мњења тако што су они ти који одлучују коју ће информацију или

вест ставити на прво место и фаворизовати, а коју ће прећутати или јој придавати мало пажње. Својим програмом, медији би требало да нас забаве и опусте, а не да нас забрину. У данашње време све је више насиља у нашим медијима, које можемо видети у филмовима и телевизијским серијама или прочитати у новинама. Вести на нашим телевизијама и насловне стране у нашим новинама пуне су црне хронике која је најгледанија и најчитанија рубрика у нашој земљи. Овакво интересовање за насиље доноси зараду медијима, који се још више труде да извештавају о насиљу, како би повећали гледаност или читаност и још више увећали своју зараду. Медији, а поготово телевизија, својим поступцима било свесним или несвесним, подстичу насиље и насиљу дају афирмацију и легитимитет, што нико нормалан не жели. Са наших телевизија деца су свакодневно изложена гледању насиља које на њих има штетно дејство. Деца се лако могу импресионирати, јер не разликују реалност од маште и она уче посматрањем и имитацијом. Она деца која су била изложена гледању насиља у медијима, имају веће могућности да исказују насилничко понашање у односу на децу која нису била изложена гледању насиља на телевизији. Гледајући телевизију деца усвајају многе моделе понашања од разних јунака са телевизије. Они ликови који су лоши, врло често су привлачни деци, а није редак ни случај да се у медијима убице и насилници приказују на јако забаван и симпатичан начин, те зато деца често усвајају њихове облике понашања, сматрајући да је такво понашање исправно. Из тих разлога, не би требало више дозвољавати деци да гледају поједине цртане филмове (макар оне са изразитим експлицитним садржајем насиља) јер су они сами препуни насиља. Данас, као најмасовније средство информисања, користи се интернет како од стране деце тако и од стране старијих корисника. О интернету можемо говорити као о још једном облику зависности, јер ствара страст коју је некад тешко контролисати, поготово код деце. На интернету се могу наћи многи сајтови који позивају на насиље и који то насиље оправдавају. Ни највећа глобална друштвена мрежа на свету Facebook није поштеђена насиља. Много је деце која користе ову друштвену мрежу, која немају ни осамнаест година, што је противно основним правилима за коришћење ове друштвене мреже. На њој се често могу видети разни понижавајући снимци прозивке од стране деце као и снимци туча у школама. Ова мрежа често може да послужи и као платформа за исказивање мржње, натписом који има за циљ да се изазове мржња према онима који другачије мисле у односу на аутора поруке или натписа. Зато је свима нама у нашој земљи потребно медијско образовање, и то не само деци већ и старијима, јер се од медија не може и не сме бежати, већ их морамо разумети.

Од првих спортских дуела, развитком спорта кроз векове, постојали су навијачи који су били на страни једног или другог противника и који су бодрењем показивали своју наклоност. Временом, дошло је до организовања у навијачке групе, које су постале агенс социјализације али и веома битан чинилац усмеравања друштвених токова. У савременом друштву настао је хулиганизам, који разорним последицама које са собом носи, утиче на спорт али и на друштвено-политичке односе. Деловање навијачких група, које у неким случајевима укључује и хулиганство, захтева висок степен организације, па су нови медији постали значајно средство комуникације. Циљ овог рада је утврђивање на који начин су нови медији, првенствено интернет сајтови навијачких група и друштвене мреже, коришћени за промоцију и информисање о њиховим акцијама, циљевима и ставовима, али и за подстицање хулиганизма.

Резултат скоковитог развоја медија у XX веку највише се осећа у савременом друштву, како кроз појаву феномена званог – информатичко друштво, тако и кроз изузетно развијену медијску индустрију широм света. Динамичан развој новинарства проширио је могућности његовог деловања и повећао ефекте масовних комуникација на све друштвене структуре. Иако су данас масовни медији најчешће схваћени као део комплекса забаве, често им се придаје недовољна или погрешна пажња. Такво гледиште је, међутим, само делимично тачно јер су масовне комуникације неодвојиве од многих других аспеката наших друштвених активности.

„Многи злочини, корупција и неморал више ће бити отежани ако постоји страх од новина него од закона“, мишљење је славног америчког издавача Џозефа Пулицера. Медији и новинарство саставни су део друштва задовољства и економије забаве. Они то друштво обликују, прожимају и наткриљују. Хтели то новинари да прихвате или не: медији у демократији имају водећу позицију и позицију вођства. Независно, наиме, од позиционираниости мас-медија у друштвеној структури и субјективних намера медијских власника, контролора и професионалних комуникатора, медији масовног комуницирања нужно обављају друштвене функције информисања, образовања и забаве припадника масовне публике (Радојковић, Милетић, 2005: 173). Масовно друштво је друштво нових медија или боље речено "друштво засићено медијима". У таквом друштву масовни медији су веома моћни. У савременом постмодерном друштву они не одражавају стварност, него, у својој свеprisутности, стварају (производе) наш доживљај стварности. Одлика "масовности" мас-медија потиче из чињенице да они усмеравају комуникацију према великој и неодређеној публици, користећи релативно напредну технологију.

"Електронски" (телевизија и радио) и "штампани" медији (новине и магазини) могу да преносе различите поруке. Таблоиди и жута штампа изазивају различита реаговања. Настанак такозваних "нових" медија (кабловских и сателитских телекомуникација, интернета, итд.) наводно је довео до промене схватања мас-медија, због наглог пораста медијске производње и поделе публике.

Специфичност медија огледа се у следећим карактеристикама:

1. Природа комуникатора односи се на организованост и поделу рада, и велике трошкове али и профите који се при том остварују. Комуникацијске организације запошљавају велики број новинара и укључује широку поделу рада. Новинар није само индивидуални публицист, него карика у сложеној организацији. Његово деловање је много удаљено и одвојено од крајњег производа масовне комуникације.

2. Јавност комуникације. Комуницирање у масовним медијима је јавно, намењено је свим групама у јавности. Због тога је комуникација приступачна и подложна јавној контроли. Ако је намењена само неким појединцима и групама, комуникација је приватна.

3. Садржаји и саопштења масовног комуницирања су актуелни јер се преносе актуелна па чак и симултана збивања. Актуелност утиче да масовно комуницирање мора бити редовно и периодично и односити се на дневна збивања. Због своје актуелности масовно комуницирање је важна друштвена снага (средство обавештавања индоктринације, манипулације, уверавања конформирања, дезинформисања...). Масовни медији, не само да поједностављују одређене догађаје, него их врло често и "замагљују".

4. Публика масовних медија је огромна и хетерогена и са становишта комуникатора анонимна. Непрегледне масе људи примају информацију без могућности "повратног тока". Због тога је масовно комуницирање једносмерног карактера. Једино функционалисти наглашавају примарност система, међусобну зависност масовних медија и публике и говоре о комуницирању као о „друштвеном дијалогу”.

Масовни медији шире и убрзавају информације. Они представљају својеврсна средства показивања и откривања скривенога. Њихов карактер је инструменталан и спектакуларан. Знају величати себе и своје присуство и склони су уплитању. Својим саучествовањем медији могу модификовати представе, утицати на стално присуство, али и занемаривање и "нестанак" неких догађаја. Једноставно речено, медији могу променити однос према историји. Компјутерска технологија потпомаже креира виртуелне стварности које "потенцијално замењују реалне друштвене стварности".

Економска се стварност све више окреће куповини и продаји медијских слика, а не физичких производа.

Израз масовни медији прихваћен је у међународној научној терминологији, иако, по мишљењу многих, са лингвистичке тачке гледишта није најбоље изабран. Он означава скуп савремених средстава, дифузије (ширења) погодних да допру до великог броја људи и да им пренесу истоветну поруку. У информаторном друштву велике густине јавља се неспособност да се обиљу информација прида било какав смисао. На делу је информациона преоптерећеност. Грађани немају довољно слободног времена да приме и осмисле токове информација које преобликују наш језик, наш осећај времена и простора, наше основне склоности. Данас је "информативна мећава" заменила информативну оскудицу. Истраживања су показала да у "информативној мећави" нестаје јавни човек и да ће људи у будућности све мање наде полагати у јавни живот ("нарцистичко доба").

Све већи постотак информација никад не доживи пријем, а камоли. Нови информациони таласи надиру, али комуникацијске технологије изводе доминацију у којој информација, култура и забава посредовањем рекламе добијају статус робе. Културно-образовни и уметнички програми постају забавно-рекреативни. На тај начин се култура гура у други план, а индустрија забаве и индустрија спорта заузимају њено традиционално повлашћено место. Ако свему овоме додамо једнодневне политичке актуелности које се емитују у огромним количинама, као и да се ништа не конституише на великој удаљености од политике, онда је очигледно да медијски простор остаје сужен за дефинисање аутентичних људских потреба (на пример потреба за солидарношћу уступа пред неаутентичном потребом за насиљем). Честа су упозорења да су масовни медији у савременом друштву постали равнодушни, отворивши тако простор уништавању сваке културе у име маркетинга и рекламе. Отуђеност културе може се схватити само као отуђеност савременог друштва.

У данашње време можемо рећи да су спортске манифестације постале привлачне и популарне великом броју људи у нашој земљи. Самим повећањем популарности и посећености спортским манифестацијама јавља се у нашој земљи и велики друштвени проблем: насиље у спорту. Дешавања у последњих неколико година су показала да се хулигани никога не плаше и да су спремни на сваки вид насиља. Последице насиља су постале јако тешке, јер су неке завршене са великим уништавањем имовине правних и физичких лица, лакшим и тешким физичким повредама, а на жалост, има и оних са смртним исходом. И сами спортисти све више до својих успеха стижу насилним и

недозвољеним методама. Спорт у Србији није више безбедан. Време је за нову писменост... Она се зове медијска писменост. Живимо у време кад је и медиј постао порука. Да би разумео природу света у коме се нашао, човек мора да крене од медија. Ваља се описменити за читање логике медија и логике стварања поруке да не бисмо били робови порука и информационих паукових мрежа. Пет је елемената те писмености: разумети како медији утичу на друштво, шта су садржаји медија, како производи медијска индустрија, хладне главе и критички што боље разумевати друштво у коме живимо и – добро процењивати личне моћи и знања, те бити способан да их стално унапређујемо.

Безбедност људи је основна људска потреба и из тог разлога треба повећати и усавршити безбедност како у животу, тако и на спортским манифестацијама које требају ујединити свет. За неког су учесници у насиљу хероји и идоли, а за неког насилници и/или криминалци. То је црно бели свет, ми и они. Велики број грађана осуђује насиље, жели га превазићи обзиром да га само мали број га подржава.

IV ИСТРАЖИВАЊЕ РОДНО ЗАСНОВАНОГ НАСИЉА У СРБИЈИ

У циљу детаљнијег и свеобухватнијег упознавања са стањем у Србији и нашој околини, одлучено је да се у виду анкете, односно квалитативним истраживањем, испитају ставови младих спортиста према родно заснованом насиљу; да се утврди да ли млади препознају различите облике родно заснованог насиља у примерима из свакодневног живота, колико су упућени у ову тему која представља велики проблем за наше друштво, као и да се утврди начин на који се млади едукују на ову тему.

1. Методологија и анкета

Суштина родно заснованог насиља у спорту као и у заједници је да су неки људи. тј. групе дефинисани као неједнаки. Критеријум може бити, раса, пол, класа, националност, религија и још неке карактеристике стечене рођењем. Ове карактеристике су везане за друштвени концепт и третман представе традиционалне улоге које руководећи људи државних институција и друштвених организација не могу мењати, а то је контекст у коме деца одрастају.

У спроведеној анкети поставио сам питања која су се дотичала суштинских делова на којима се ослањају ставови и уверења традиционално конзервативног друштва у коме живимо, како бих извео закључке који се тичу теме овог рада.

Истраживање родно заснованог насиља у спорту спровео сам у кик бокс клубу Станковић у периоду од 15. 07. 2021. до 30. 07. 2021. године. Огледном узорак били су заинтересовани спортисти спремни за сарадњу по овом питању, којима је дато да одговоре на анкетна питања, већина од којих су формата „да или не”.

Анкета је била анонимна, без прикупљања личних података испитаника, уз остављено време за савесно попуњавање анкетних листова. Како су испитаници били различитих доби, пола и узраста, безбедно је претпоставити да је огледни узорак адекватан представник шире заједнице – спортиста.

2. Анкетна питања

АНКЕТА „НАСИЉЕ У СПОРТУ У МОЈОЈ ОКОЛИНИ”

1. НАСИЉЕ У СПОРТУ (СТАВОВИ И МИШЉЕЊА)

- 1.1. Да ли је, по Вашем мишљењу, бављење спортом здраво?
- 1.2. Да ли сте чули за негативне појаве у спорту?
- 1.3. Можете ли набројати неке од њих:
  - шамар
  - чупање за косу
  - вређање
  - ружни коментар
  - све наведено
- 1.5. Ко све чини насиље, да ли се оно одвија само између учесника у такмичењу, или има случајева у којима тренер/управа чини насиље?
- 1.6. Ко су најчешће жртве насиља?
  - надарени спортисти
  - ненадарени спортисти
  - мирни и љубазни спортисти
  - спортисти који имају добар однос са тренером
- 1.7. Јесте ли спремни да реагујете на негативне појаве у спорту?
- 1.8. Треба ли се насиље пријавити полицији?
- 1.9. Кома бисте се обратили за помоћ у случају да Вас неко малтретира?
  - родитељу/старатељу
  - тренеру
  - управи клуба
  - брату или сестри
  - пријатељу
  - не треба пријавити
- 1.10. Гледање спортова који приказују туче на интернету је
  - нормално
  - прихватљиво
  - сви то раде
  - неприхватљиво

1.11. Да ли клубови могу утицати да негативних појава не буде?

1.12. Ако је Ваш одговор на претходно питање ”Да”, онда како?

едукацијом

наградама

казнама

1.13. На који начин спортиста може утицати на негативне појаве у спорту?

2. НАСИЉЕ У ВАШЕМ ОКРУЖЕЊУ

2.1. Да ли сматрате да је Ваш клуб безбедно место?

2.2. Да ли постоји добра физичка и техничка безбедност установе (ограда, осветљење, дежурства, обезбеђење, видео надзор...)?

2.3. Јесте ли лично некада учествовали у негативним појавама на спортским теренима (трибинама)?

2.4. Колико су родитељи спортиста заинтересовани за решавање ових проблема, колико се укључују и чине у Вашој заједници да се спортисти заштите од поменутих изазова?

нимало

мало

довољно

веома

2.5. Ко се још у Вашем окружењу и на који начин бави смањењем насиља и превенцијом?

2.6. За сваку од следећих изјава, који је од наредних одговора тачан:

ниједном

једном

више пута

Ове сезоне у клубу, или ван њега, један спортиста

2.6.1. ме је вређао/ла

2.6.2. ми је рекао/ла нешто лепо

2.6.3. ми је рекао/ла нешто ружно о мојој породици

2.6.4. се према мени понашао/ла љубазно и с поштовањем

2.6.5. је био зао/ла према мени зато што сам другачији/ја

2.6.6. ми је нешто поклонιο/ла

2.6.7. је рекао/ла да ће ме претући

- 2.6.8. је покушао/ла да ме натера да му дам новац
  - 2.6.9. је покушао/ла да ме застраши
  - 2.6.10. ми је позајмио/ла нешто што ми је било потребно
  - 2.6.11. је био завидљив због нечега што сам ја урадио
  - 2.6.12. ми је испричао/ла виц
  - 2.6.13. ме је слагао/ла
  - 2.6.14. је навео/ла друге из разреда да се удруже против мене
  - 2.6.15. је причао/ла са мном о моди, музици, филмовима...
  - 2.6.16. је покушао/ла да ме наведе да повредим неког другог
  - 2.6.17. ме је исмевао/ла и то ме је повредило
  - 2.6.18. је покушао/ла да ме физички повреди
  - 2.6.19. ми је помогао/ла око неког задатка за школу
  - 2.6.20. је узео/ла нешто од мене без мог одобрења
  - 2.6.21. је поделио/ла нешто са мном
  - 2.6.22. ме је натерао/ла да урадим нешто што не желим
  - 2.6.23. је викао/ла на мене
  - 2.6.24. је причао/ла са мном о нечему занимљивом
  - 2.6.25. је покушао/ла да уништи/поломи нешто што је моје
  - 2.6.26. је покушао/ла да ме саплете
  - 2.6.27. је покушао/ла да ме удари
  - 2.6.28. ме је назвао/ла погрдним именом
  - 2.6.29. је учинио/ла да се осећам лоше
  - 2.6.30. је учинио/ла да се осећам добро
- 2.7. По Вашем мишљењу, шта Ваш тренер и управа клуба могу да ураде да би се спречили случајеви насиља, вређања и негативног понашања?
- 2.8. По Вашем мишљењу, шта Ви и Ваши другови можете да урадите да би се спречили случајеви насиља, вређања и негативног понашања?
- 2.9. Опишите неку прилику када сте били сведок насиља у спорту према другом учеснику или тренеру, а да поводом тога нисте ништа учинили.
- 2.10. Опишите неку ситуацију у којој сте били сведок насиља у спорту према другом учеснику или тренеру и покушали сте да га спречите, или сте се обратили за помоћ.

3. НАСИЉЕ И МЕДИЈИ

3.1. Јесте ли задовољни како спортски новинари из Вашег града презентују спорт?

нимало

мало

довољно

веома

3.2. Да ли сматрате да спортски новинари довољно посвећују пажњу негативним појавама у спорту?

3.3. Да ли су медији, уколико сте упознати, некада прећутали негативне појаве на спортским теренима?

3.4. Да ли сматрате да је фокусирање медија на негативне појаве у спорту:

позитивно

негативно

4. ПСИХОАКТИВНЕ СУПСТАНЦЕ У ВАШЕМ ОКРУЖЕЊУ

4.1. Колико сте упознати са опијатима?

нимало

мало

довољно

веома

4.2. За које опијате сте чули?

4.3. Да ли сте неке од њих конзумирали?

4.4. Ако је Ваш одговор на претходно питање ”Да”, које опијате сте конзумирали?

4.5. Да ли су спортистима у установи и непосредном окружењу лако доступни дуван, алкохол и психоактивне супстанце?

4.6. Да ли конзумирате дуванске производе?

4.7. Ако је Ваш одговор на претходно питање „Да”, у којим количинама (број попушених цигарета), на дневном нивоу?

4.8. Да ли је алкохол опијат?

4.9. Да ли конзумирате алкохол?

3. Резултати анкетирања

Анкета „Насиље у спорту у мојој околини” је садржала четири групе питања.

У Табели 1. приказани су добијени одговори у оквиру прве групе питања – насиље у спорту (ставови и мишљења) – на питање да ли је бављење спортом здраво, 100% односно сви испитаници одговорили су позитивно са „да”, на друго питање о томе да ли су чули за негативне појаве у спорту, сви испитаници су одговорили са „не”, док су на треће питање о набрајању поменутих појава сви прескочили одговор. У четвртом питању са наведеним примерима насиља, 10% је одговорило конкретно „шамар”, а 90% све наведено у анкетном листу. На пето питање о томе ко врши конкретно насиље није било одговора, док у шестом, ко је најчешће жртва насиља, сви су одговорили „ненадарени спортисти”. О томе треба ли пријавити насиље полицији 70% се позитивно изјаснило, а 20% негативно. На питање „коме бисте се обратили за случај малтретирања” сви су различито одговорили: родитељу/старатељу, тренеру, управи клуба, брату или сестри, пријатељу, и да не треба пријавити насиље. На десето питање о нормалности гледања спортова који приказују туче на интернету, 50 % се изјаснило да је то нормално, а 50% неприхватљиво. На једанаесто питање о утицају клуба на негативне појаве 70% изјаснило се позитивно, док на пратеће питање како 70 % испитаника је одговорило едукацијом, а остали нису одговорили. Тринаесто питање је остало без одговора, а тичало се начина утицаја спортиста на негативне појаве у спорту.

Табела 1.- Насиље у спорту (ставови и мишљења)

Број питања	Да %	Не %
1.1	100	0
1.2	0	100
1.3	/	/
1.4	100	0
1.5	/	/
1.6	0	100
1.7	100	0
1.8	70	20
1.9	100	0
1.10	50	50
1.11	70	30
1.12	70	30
1.13	/	/

Табела 2. односи се на другу групу анкетних питања „Насиље у вашем окружењу?”. Прво питање је лични осећај безбедности у свом клубу, на које се 90% испитаника позитивно изјаснило, а 10 % негативно. Друго питање се тичало физичке и техничке безбедности установе (ограда, осветљење, дежурства, обезбеђење, видео надзор...). Осамдесет посто испитаника се изјаснило позитивно, 10% негативно, и 10% није одговорило. О личном учешћу у негативним појавама на спортским теренима (трибинама) није било одговора. По четвртом питању о заинтересованости родитеља за решавање оваквих проблема и укључивању у заједницу ради заштите спортиста, 50% одговора се изјаснило као довољно, остали су се равномерно изјашњавали између понуђених опција: нимало, мало и веома. По петом питању ко се у вашем окружењу и на који начин бави смањењем насиља и превенцијом, само један испитаник је одговорио „Нико”, а остали нису одговорили. Шесто питање је нудило 30 различитих одговора: 20 негативних понашања и 10 позитивних на која је у 100% датих одговора било наведено позитивно понашање на међусобним односима у клубу. Седмо питање о улози тренера и управе клуба у спречавању негативног понашања, само један испитаник је одговорио, да је то „отворен разговор са члановима клуба”. Осмо питање се односи на међусобни однос спортиста у спречавању негативног понашања, само један је одговорио са: „да реагујемо када видимо да се неко не понаша не адекватно”, док по деветом и десетом питању „да ли су били сведоци насиља према другом лицу и како су реаговали” – нико није одговорио.

Табела 2. – насиље у Вашем окружењу

Број питања	Да%	Не%
2.1	90	10
2.2	80	20
2.3	/	/
2.4	50	50
2.5	10	90
2.6 (1-30)	100	0
2.7	Дијалог 1%	0
2.8	Спречити 1%	0
2.9	/	/
2.10	/	/

Трећа група анкетних питања описана је у **Табели 3**, где се 90% испитаника изјаснило да је мало задовољно како спортски новинари презентују спорт, док се 10% изјаснило с нимало или довољно а, у другом питању о посвећености новинара у

извештавању о негативним појавама, 70% према 30% испитаника се изјаснило у корист „недовољно позитивне посвећености новинара”. Да ли медији прећуткују негативне појаве на спортским теренима је треће питање, на које је 70% испитаника одговорило са „да”, а 30% са „не”. На питањем о фокусу медија на негативне појаве у спорту позитивно је одговорило 70% испитаника, односно негативно 20%, док 10% није одговорило.

Табела 3. – Насиље и медији

Број питања	Да %	Не %
3.1	90	10
3.2	70	30
3.3	70	30
3.4	70	30

Табела 4. приказује одговоре анкетних питања „психоактивне супстанце у вашем окружењу”. На прво питање о упознавању са опијатима, 90% испитаника се изјаснило да зна довољно и мало, а 10% веома. На друго питање за које опијате су чули, нико се није изјаснио осим једног који је навео три опијата. На треће питање да ли су конзумирали неке, 90% се изјаснило да није, а 10% да јесте, док на четврто питање које опијате су конзумирали нико од испитаника није одговорио. На пето питање о доступности опијата у окружењу, 60% испитаника се изјаснило са „не”, а 40% да су непосредно доступни. На шесто питање о коришћењу дувана, сви испитаници, осим једног, изјаснили су се да не конзумирају дуван. Исти испитаник се у погледу учестаности изјаснио са 10. На осмо питање да ли је алкохол опијат, испитаници су се изјаснили са 90% да, и 10% не. На девето питање да ли конзумирате алкохол, 60% испитаника се изјаснило са „не”, а 40% са „да”.

Табела 4 – Психоактивне супстанце у Вашем окружењу

Број Питања	Да %	Не %
4.1	90	10
4.2	10	0
4.3	10	90
4.4	/	/
4.5	40	60
4.6	10	90
4.7	10 ком.	0
4.8	90	10
4.9	40	60

4. Дискусија у вези са резултатима анкетања

Напред наведена анкета упућује на неколико закључака: да насиље у спорту несумњиво постоји, да је као модел понашања, а не изоловани инцидент, потекао из традиционално конзервативне породице и да природно надарени појединци за своју доминацију у грани спорта у којој су успешни, дају све од себе да остваре успех. Саме последице изложености насиљу су бројне и битно утичу на ментално здравље мање успешних у смислу да се не изјашњавају о властитим искуствима. Усмеравање позитивне енергије у клубовима развија фар плеј однос међу спортистима као доминантан однос у групи, ради заједничког успеха на такмичењима.

Ван клубова је евидентно да медији не сагледавају и не препознају своју улогу у извештавању са спортских такмичења разних врста спортова у смислу правила фар плеја, већ борбе за победу и непоштовање истих због максимирања доминације и успеха. Дискутабилни су разлози таквог извештавања медија, већ претходно изложених у раду.

Такође је евидентно да се у анкети о неким питањима испитаници не изјашњавају док се у другим сви позитивно или негативно изјасне што ствара црно-белу слику односа као одраза окружења у коме живимо, као и ћутања, нереаговања на насиље у окружењу које је већински усмерено, и данас је у егзистенцијалној кризи.

На питање „Ко се још у Вашем окружењу и на који начин бави смањењем насиља и превенцијом? ” ниједан од испитаника није одговорио. Закључак овог кључног питања је да су спортисти кроз тренинг позитивно усмеравани у оквиру својих клубова и да не препознају негативне појаве из окружења, а која су таксативно набројана у питању 2.6. Чак и чињеница да су дати одговори на 2.6. били 100% позитивни у смислу става и понашања, указује на пристрасност у изјашњавању услед таквог позитивног усмеравања.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У свом раду покушао сам сагледати корене и узроке родно заснованог насиља од првобитне заједнице до постмодерне, сублимирајући искуства и радове кроз теорију и праксу филозофа, књижевника, обичаја, правника и искуства заштите од родно заснованог насиља. Основна ћелија људске заједнице – породица – никад није била више угрожена него сад, кад би требала бити најзаштићенија, а деца се најугроженија, јер примају притиске окружења на емотиван начин, у суровој борби за егзистенцију у којој је промењен систем вредности, нажалост са негативним нагласком. Утицај свеопштег конформизма, релативизације са акцентом на стратификацију у заједници створио је погубне последице по породицу. Промовисан пренаглашени егоизам је преокренуо систем вредности у негативном смислу ка стицању профита који диктира свеопшти распад у свим сферама живота. Исплативост предузете радње је избила у први план и потиснула сврху и смисао дела.

Полна и родна неравноправност као и расизам су снажно присутни у животу појединаца и спорту данашњице. Постављамо питање дефиниције расне и полне дискриминације, њихову присутност и предрасуде које су створене утицајем друштва. Циљ је приближити тај феномен појединцима и примерима осветити популацију на њихову присутност у спорту и друштву те указати на заједништво у борби против различитих облика дискриминације.

Бавити се спортом значи обављати активност која обухвата физички напор и коришћење вештина у складу са успостављеним системом правила или обичаја ради такмичења појединаца или група. Спорт је оно по чему се људи разликују од других створења, и спортске активности се одвијају на основу претходно успостављених правила, тако да надметање уз начело поштене игре представља етички принцип на коме почива. Спорт је делатност од које друштво има вишеструке користи, ако се употреби на легалан и легитиман начин. Спорт треба да промовише вредности као што су здравље, удруживање, социјализација, такмичарски дух, испитивање сопствених граница и жеља за напретком. Али злоупотреба спорта којом приликом постаје средство и предмет манипулације одређених субјеката који имају неки вид власти и моћи у смислу доминантног положаја у неком конкретном случају, спорт може добити неку сасвим другу конотацију. Примери су све бројнији инциденти и случајеви насиља изазвани нетрпељивошћу и тежњом ка одређеним циљевима при чему се користе недозвољена средства чак и противзаконита.

Упркос посебним прописима који су донети у овој области, само у неким земљама је остварена сврха тих прописа. Самим тим, може се закључити да није довољно решавати проблем насиља само путем законске регулативе већ је неопходно укључити више субјеката. Испољавање агресије на спортским приредбама, не може се посматрати појединачно, као изолован појам. Оно је резултат удружених социолошких, психолошких, идеолошких, културолошких и многих других фактора. Иако се могу пронаћи неки заједнички елементи на основу којих се могу издвојити општи узроци насиља, на нивоу појединца се ипак не може применити неко опште правило. Проучавање родно заснованог насиља у спорту је важно не само ради бољег теоријског разумевања проблематике и узрока који доводе до истог, већ и како би се превентивно деловало на потенцијално насилне и агресивне групе, појединце и саме носиоце власти преко којих се остварује насиље у спорту.

Поред превентиве, неопходно је пажљиво проучавати феномен и појавне облике насиља у спорту како би се санкционисали сви учесници овог вида насиља (играчи, навијачи, тренери, родитељи и др.) и како би се на тај начин остварио циљ кажњавања (специјална и индивидуална превенција). Потребно је темељно проучавати сваки од наведених облика јер поред борбе против насиља у спорту уопште, за сваки од наведених облика треба успоставити посебне инструменте и институте за њихову превенцију и санкционисање.

Живимо у времену у којем феномен насиља постаје симбол друштва, добија својеврсни ритуални значај, и нажалост на неки начин постаје саставни део живота и филозофије, пре свега, младих људи. Насиље као најјача невербална комуникација има безбројне облике појављивања и као такво присутно је свуда око нас у неком од појавних облика. Свакодневно смо преко масовних медија новина и телевизије (тзв. жута штампа) бомбардовани примерима насиља са изузетно озбиљним и неретко трагичним последицама, без обзира да ли се ради о насиљу изазваном родно заснованим побудама, вршњачком насиљу, породичном насиљу или оном које се дешава у спорту и око спорта. У ужем смислу, правна регулатива у спорту покрива поље спортских активности и одређује свет спорта, односе унутар спортских дешавања, као и спортске догађаје.

Када је родно засновано насиље у спорту у питању, можемо рећи да се разликују унутрашњи (психички и биолошки) и спољни (природни и друштвени) фактори. Потребно је узети у обзир њихову међусобну испреплетаност, при чему унутрашњи фактори стварају једну врсту склоности да се примени насиље, док спољашњи фактори чешће играју улогу окидача. При том, природни и друштвени узрочници утичу и на начин испољавања родно заснованог насилничког понашања у спорту.

Када се чини да емоције, фрустрација и мржња доводе до стања сужене свести, људи своје реакције контролишу, пре свега у складу са оним што су научили у друштву, односно поткултури којој припадају. Осим када се ради о душевно оболелим лицима овакав начин размишљања може бити од помоћи при покушајима да насилничко понашање, као друштвено научен конструкт, сведемо на границе које би друштво могло толерисати.

ЛИТЕРАТУРА

Литература на српском језику

1. Бернардез, А. (2001). *Родно насиље и друштво: питање моћи*. Компилација радова Летњег универзитета у Ел Есцориалу.
2. Божовић, Р. (2007). *Агресија и насиље у спорту*. Никшић: Филозофски факултет.
3. Вејновић, Д. (2014). *Насиље и спорту - узроци, последице и стратегије превазилажења*. Бања Лука: Европски центар за дефендологију.
4. Ђорђевић, Ј.Д. (2002). *Препознавање личности по спољном изгледу и понашању*. Београд: ВЕРЗАЛПрес.
5. Ђукић, М. (2018). *Жене и спорт*. Београд: Прометеј.
6. Кезуновић, М. (2020). *Спортска медицина и хигијена: материјали за предавања*. Никшић: Универзитет Црне Горе, Факултет за спорт и физичко васпитање.
7. Кинцлер, К. (2002). *Верски Фундаментализам*. Београд: Клио.
8. Маркузе, Х. (1984). *Репресивна толеранција*. У зборнику Критика чисте толеранције. Загреб: Глобус.
9. Мршевић, З. (2011). *Ка демократском друштву – родна равноправност, насиље над женама и људска права*. Београд: Институт друштвених наука.
10. Петрушић, Н. (2013). *Зборник мишљења, препорука и упозорења Повереника за заштиту равноправности*. Београд: Повереник за заштиту равноправности.
11. Прпић, И. (1984). *Протусловља толеранције*. У зборнику Критика чисте толеранције. Загреб: Глобус.
12. Радојковић, М. Милетић, М. (2005). *Комуницирање, медији и друштво*. Београд: Стилос.
13. Савић, С. Чанак, М. Митро, В. Штасни, Г. (2009). *Род и језик*. Нови Сад: Футура публикације и Женске студије и истраживања
14. Симеуновић, Д. (2009). *Увод у теорију политике*. Београд: Институт за политичке студије.
15. Филиповић, Ј. (2009). *Увод у родне теорије: Род и језик*. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду.
16. Халберстем, Џ. (1989). *Парадокс толеранције*. У зборнику О толеранцији. Београд: Ф. Вишњић.

Литература на страном језику

1. Baron, R. Richardson, D. (1994). *Human aggression*. New York: Plenum Press, New York.
2. Coakley, J. (2009). *Sports in society: Issues and controversies*. New York: McGraw – Hill.
3. Elias N. (1972). *Chapter 6. The Genesis of Sport as a Sociological Problem*. In Sport (pp. 88–115), Toronto: University of Toronto Press.
4. Huseinspahić, A. (2011). *Tutela mulierum i pravni položaj žene u starom vijeku*. Zenica: Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici.
5. Kymlicka, W. (2004). *Multicultural citizenship: a liberal theory of minority rights*. Oxford: Oxford Univ. Press.
6. Rotter, J.B. (1954). *Social learning and clinical psychology*. Hoboken, NJ: Prentice-Hall, Inc.
7. Stojanoska, T.I. Anastasovski, I. Frichand, A. Damevska, L. (2016) *Good Manners in Sport and Sports Culture - Prerequisite for Combating Sports Violence*. Stip, Macedonia: Conference Sociological Review Vol 17, No 2.

Законски текстови и остали прописи

Међународна документа

1. Council of Europe. (2011). Preventing and combating violence against women and domestic violence.
2. Committee on the Elimination of Discrimination against Women. (2013). Concluding observations on the fourth periodic report of Serbia, CEDAW/C/SRB/CO/4
3. United Nations. (1979) Resolution 34/180: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.
4. United Nations. (1994) Resolution 48/104: Declaration on the Elimination of Violence against Women
5. United Nations. (1999). Observance by United Nations forces of international humanitarian law.
6. United Nations. (2003). Resolution 57/306: Investigation into sexual exploitation of refugees by aid workers in West Africa

Национални прописи

1. Закон о забрани дикриминације, Сл. гласник РС, бр. 22/2009 и 52/2021.
2. Закон о родној равноправности, "Сл. гласник РС, бр. 52/2021.
3. Закон о спорту, Сл. гласник РС, бр. 10/2016.
4. Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, Сл. гласник РС, бр. 67/2003.
5. Национална стратегија за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и партнерским односима, Службени гласник РС, бр. 27/2011.
6. Приручник за превенцију родно заснованог насиља, Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, 2015
7. Устав Републике Србије, Сл. гласник РС, бр. 98/2006

SUMMARY AND KEY WORDS

GENDER BASED VIOLENCE IN SPORTS

In my work, I have tried to look at the roots and causes of gender-based violence from the original community to the postmodern, sublimating experiences and works through the theory and practice of philosophers, writers, customs, lawyers and experiences of protection from gender-based violence. The basic cell of the human community – the family – has never been more endangered than now, when it should be the most protected, and children the most endangered, because they receive environmental pressures in an emotional way, in a cruel struggle for existence in which the value system is changed, unfortunately with a negative emphasis.

The impact of general conformism, relativization with an emphasis on stratification in the community has created disastrous consequences for the basic cell of society-family. Promoted overemphasized egoism has turned the value system in a negative sense towards making a profit that dictates a general breakdown in all spheres of life.

Sexual and gender inequality and racism are nowadays strongly present in the lives of individuals and sport in general. We pose a question of definition of racial and gender discrimination, their presence and the stereotypes created by the influence of society. The aim is to bring this phenomenon closer to enlighten the general population through examples about its presence in sport and society and to show a way for a fight against various forms of discrimination.

Sport is an activity from which society has multiple benefits, if it is used in a legal and legitimate way. Sport should promote values such as health, association, socialization, competitive spirit, questioning one's own boundaries and desire for progress. But the abuse of sport, which in turn becomes a means and object of manipulation of certain subjects who have some kind of power and authority in terms of a dominant position in a particular case, sport can get a completely different connotation. Examples are the growing number of incidents and cases of violence caused by intolerance and the pursuit of certain goals, using illicit means, even illegal ones.

Despite the special regulations adopted in this area, only in some countries has the purpose of these regulations been achieved. Therefore, it can be concluded that it is not enough to solve the problem of violence only through legislation, but it is necessary to involve more subjects. Manifestation of aggression at sports events cannot be viewed individually, as an isolated term. It is the result of combined sociological, psychological, ideological, cultural and many other factors. Although some common elements can be found on the basis of which the general causes of violence can be distinguished, at the level of the individual, a general rule

cannot be applied. The study of gender-based violence in disputes is important not only for a better theoretical understanding of the problems and the causes that lead to it, but also to prevent potentially violent and aggressive groups, individuals and the authorities through whom violence in sports takes place.

In addition to prevention, it is necessary to carefully study the phenomenon and manifestations of violence in sports in order to sanction all participants in this type of violence (players, fans, coaches, parents, etc.) and in order to achieve the goal of punishment (special and individual prevention). It is necessary to thoroughly study each of these forms, because in addition to the fight against violence in sports in general, for each of these forms should be established special instruments and institutes for their prevention and sanctioning.

When it comes to gender-based violence in sports, we can say that there are internal (psychological and biological) and external (natural and social) factors. It is necessary to take into account their intertwining, where internal factors create a kind of tendency to use violence, while external factors more often play the role of a trigger. At the same time, natural and social causes also influence the way in which gender-based violent behavior is manifested in sports.

When emotions, frustration and hatred seem to lead to a state of narrowed consciousness, people control their reactions, primarily in accordance with what they have learned in society or the subculture to which they belong. Except when it comes to mentally ill people, this way of thinking can be helpful in trying to reduce violent behavior as a socially learned construct, to the limits that society could tolerate.

Keywords: gender based violence in sport, discrimination, social norms, fair play, domestic violence.

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Душан Илић је рођен 01.03.1993. године у Нишу. Завршио је основну школу „Душан Радовић” а затим друштвено-језички смер у гимназији „Стеван Сремац” у Нишу. Диломирао је на Правном факултету у Нишу. Тренутно без радно заснованог односа, уписао је мастер академске студије 2020. године на смеру унутрашњих послова, под менторством проф. др Миомире Костић.

За тему мастер рада одлучио се јер је велики љубитељ спорта и у своје слободно време највише посвећује истом. Прати дешавања која се тичу спорта, као и повезаних тема, тако да је рад био заснован и на личном искуству, поред доступне литературе. Поседује знање енглеског језика као и рад на рачунару.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Душан Илић

Наслов мастер рада: Родно засновано насиље у спорту

Ментор: проф. Др Миомира Костић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора

_____

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да мастер рад, под насловом „Родно засновано насиље у спорту” пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- представља резултат сопственог истраживачког рада;
- није у целини, нити у деловима, с моје стране пријављиван за одбрану на другим факултетима, нити универзитетима;
- не крши ауторска права, или интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Душан Илић

У Нишу, _____

Потпис аутора

_____